

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Výkon výjimečných trestů a doživotí v České republice

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracovala:
Bc. Dana Kulová

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Výkon výjimečných trestů a doživotí v České republice“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce. Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V Brně dne 2. března 2012

.....
Bc. Dana Kulová

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Také bych chtěla poděkovat svému manželovi PhDr. Lud'ku Kulovi za morální podporu, cenné rady a za životní znalosti a zkušenosti, které mi poskytl při zpracování mé diplomové práce, a kterých si nesmírně vážím.

Bc. Dana Kulová

OBSAH

Úvod	3
-------------	----------

Teoretická část

1. Pojem a účel trestu	5
1.1 Právní pohled výjimečného trestu a doživotí	5
1.2 Historie výjimečných trestů	7
1.3 Doživotní trest v České republice	9
1.4 Výkon výjimečných trestů v České republice	12
1.5 Výjimečný trest a doživotí ve vybraných zemích EU	14
2. Programy zacházení, zaměstnávání, psychické a sociální dopady	18
2.1 Programy zacházení, socializace, resocializace	18
2.2 Zaměstnávání	21
2.3 Psychické a sociální dopady výjimečného trestu	24
2.4 Denní režim, motivace, cíle	27
2.5 Negativní jevy ve vězení	30
2.6 Podmíněné propuštění, milost a amnestie	35
3. Vnitřní a vnější diferenciacce, bezpečnost	38
3.1 Organizace a systém umístování	38
3.2 Vnitřní a vnější diferenciacce	40
3.3 Eskortování odsouzených v rámci věznic ČR	43
3.4 Kázeňské tresty a donucovací prostředky	48
3.5 Bezpečnost a její aspekty	51

Empirická část

4. Výzkum s doživotně odsouzenými	54
4.1 Vzor dotazníku, vyhodnocení dotazníků	54
4.2 Závěrečné shrnutí empirické části	73
Závěr	74
Resumé	76
Anotace	80
Literatura a prameny	82
Seznam příloh	85

Úvod

Motto:

„Ukažte mi vaše vězeňství a já vám řeknu, jaká je vaše společnost.“

Winston Churchill

Problematika výkonu výjimečných trestů a doživotí je natolik obsáhlá a složitá, že jsem se rozhodla, se jí ve své práci hlouběji věnovat. Cílů je několik, v první řadě samotný pohled na výkon těchto trestů, jak z pozice nezaujatého občana, tak z pohledu člověka, který ve vězeňském prostředí pracoval. Chtěla bych ve své práci popsat samotný výkon výjimečných a doživotních trestů v České republice. Cílem je popsat tyto tresty v rovině teoretické a právní, ale hlavně přiblížit názory a pocity v rovině autenticky – praktické. Dotazníkovým systémem předložit skutečné a ničím nezkreslené názory osob, které tyto tresty vykonávají. Dalším důvodem je rozmanitost a složitost výjimečných a doživotních trestů, která je neustále vyvolávána a zmiňována. Nezanedbatelným faktorem v mé práci je možnost resocializace, případné propuštění z takového výkonu trestu odnětí svobody a možnost začlenění do společnosti. Ve své práci zmíním mnoho dalších oblastí, které přímo s trestem souvisí, například zaměstnávání, volnočasové aktivity či přijetí víry. Na straně druhé názory zaměstnanců, problémy a stresové situace, kterým každodenně musí čelit a také nezanedbatelný bezpečnostní aspekt.

Lidé odsouzení k výjimečným trestům jsou vždy pachateli velmi závažné trestné činnosti, převážně násilného a zvrženého chování, které bývá celospolečensky známo a po právu odsuzováno. Troufám si říci, že o to je práce s těmito odsouzenými těžší a zaměstnanec musí umět být profesionální a od případných emocí abstrahovat. Složitost práce se zmíněnou skupinou odsouzených ukazuje i zvýšená fluktuace zaměstnanců pracujících na těchto oddílech.

Výkon výjimečného trestu a doživotí si dovolím v úvodu spojit, ale v dalších částech je budu popisovat převážně samostatně, i když mají mnoho společných atributů.

Názory veřejnosti na nejvyšší tresty se různí, přesto ve společnosti převládá názor znovuzavedení trestu smrti jako absolutního trestu. Odborná veřejnost tyto požadavky zásadně odmítá s mnoha pádnými argumenty. Jednoznačně stanovit, který trest je správný a nejúčinnější je složité a domnívám se, že odpověď nalezneme jen stěží. Také názory samotných vězňů se velmi liší a dokonce jsou tací, kteří sami ve vlastním případě po trestu smrti volají. Jsou známy petice italských vězňů odsouzených na doživotí, kteří žádali přeměnu na trest smrti. Tito odsouzení vnímají trest jako pomalé umírání a jakoukoli nemožnost návratu do společnosti. Pokud bychom doživotní trest chtěli správně nazvat, zkusme jej nazvat trestem humánním, trestem 21. století. Měla jsem možnost osobně navštívit několik věznic v České republice i v zahraničí, a pokud jsem se zeptala na otázku trestu smrti, vždy mi bylo z úst odborníků sděleno „ano souhlasíme v případě, že můžete vyloučit justiční omyl a ten bohužel nelze vyloučit nikdy“. Pochopila jsem správnost tohoto tvrzení a plně se s ním ztotožňuji.

Účelem mé práce není posuzovat co je správné a co špatné, ale předejít pravdivý a racionální pohled na problematiku výjimečných trestů a doživotí. Chtěla bych se pokusit o názor praktický, filozofický, morální, ale také právní a společenský. Výkon doživotních a výjimečných trestů je problémem natolik složitým, že si zasluhuje náležitou pozornost a pochopitelně přiměřený vývoj.

Teoretická část

1. Pojem a účel trestu

1.1 Právní pohled výjimečného trestu a doživotí

Trestní zákon č. 140/1961 Sb., byl nahrazen s účinností od 1. 1. 2010 zákonem č. 40/2009 Sb., trestním zákoníkem (dále jen nový trestní zákon). Dle nového trestního zákona se stává trestným činem protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, a který vykazuje znaky uvedené v zákoně. Základním znakem trestného činu je protiprávnost, znaky skutkové podstaty trestného činu a obecné znaky uvedené v zákoně. Takovými znaky jsou stanovený věk pachatele a přičetnost, u mladistvých pachatelů provinění rozumová a také mravní vyspělost. Praktickou předností stávajícího trestného činu jsou propracovány tak, aby případy, kdy trestný čin splňuje všechny formální znaky, ale není větší mírou nebezpečný nebo škodlivý pro společnost, byly opravdu výjimečné. Toto pojetí vede zákonodárce k důslednějšímu a hlubšímu respektování zásady nullum crimen sine lege (Jelínek, 2009).

Od 1. 1. 2010 zná české trestní právo dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to přečiny a zločiny. Rozlišení se děje dle formálního hlediska, tedy dle míry zavinění a podle délky trestu odnětí svobody. Výjimečný trest je v novém trestním zákoně upraven především v ust. § 54, ale také v ust. § 55, § 56, § 57 (přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu), § 58 (mimořádné snížení trestu odnětí svobody) a § 59 (mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody). Výkon výjimečného trestu je i nadále upraven zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Dle ustanovení § 54 odst. 1 věta první se výjimečným trestem rozumí:

- a) trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let,
- b) trest odnětí svobody na doživotí (Navrátilová, 2010).

Doba trvání je delší, než je obecně přípustná horní hranice trestu odnětí svobody. Lze uložit jen za splnění přesně vymezených podmínek, které jsou taxativně stanoveny v § 29 trestního zákona a musí být splněny kumulativně. Dále stanoví obligatorní

povinnost k výkonu těchto trestů ve věznicích se zvýšenou ostrahou dle § 39 trestního zákona. Takový trest lze uložit pouze za nejzávažnější trestné činy proti republice, lidskosti, trestné činy vojenské, obecně nebezpečné, dále trestné činy vraždy za okolností podmiňující použití vyšší sazby.

Pro uložení doživotního trestu jsou stanoveny kumulativně tyto podmínky:

Stupeň nebezpečnosti činu je pro společnost mimořádně vysoký vzhledem:

- a) k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu,
- b) k zvlášť zavrženíhodné pohnutce,
- c) k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku.

Uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, není-li naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody nad 15 do 25 let.

Doživotní trest lze uložit pouze za pět trestných činů a to vraždy, vlastizrady, teroru, teroristického útoku, obecného ohrožení a genocidy. Nový kodex trestního práva, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, účinný od 1. 1. 2010, již výslovné vymezení účelu trestu neobsahuje. Vůdčí ideje sankcionování jsou místo toho vyjádřeny vymezením základních principů pro ukládání trestněprávních sankcí v ustanovení § 37 a 38. Dále jsou pak tyto obecné zásady konkretizovány v následujících ustanoveních trestního zákoníku.

V ustanovení § 37 a 38 jsou vyjádřeny tyto zásady:

- zákonnosti – nulla poena sine lege,
- humanity,
- přiměřenosti,
- individualizace,
- ochrany zájmů osob poškozených trestným činem (Mezník, 1995).

Nadále tedy výjimečný trest spočívá v dlouholetém odnětí svobody, jehož výjimečnost spočívá v mimořádné délce odnětí svobody, jemuž je pachatel podroben. Nicméně nový trestní zákon posunul významně spodní hranici trvání odnětí svobody spojeného s uložením výjimečného trestu z doby odnětí svobody nad 15 let na dobu odnětí svobody nad 20 let. Tedy od účinnosti nového trestního zákona platí,

že odsuzuje-li soud pachatele k výjimečnému trestu, pak takovýto trest musí spočívat v odnětí svobody na dobu nad 20 let (Navrátilová, 2010).

1.2 Historie výjimečných trestů

V historii lidských dějin se vystřídalo velké množství výjimečných trestů, které bývaly velmi kruté a nelidské. Byla zastávána presumpce viny a trest byl vnímán jako odstrašující prostředek a jako odplata. Historie se ne příliš zabývala možností převýchovy či nápravy jedince. Úvahami o možnosti náprav a také o skutečnosti, že delikventní jedinci by se mohli jednou vrátit do společnosti, se začala zabývat až daleko později. Přesto, že se výkon a forma takového trestu často a výrazně měnila, vždy až do dnešní doby se skloňovaly stále stejné otázky, názory a formy výkonu těchto trestů. Prvními odsouzeními a vězeními byla římská zařízení, která ve své době sloužila k výjimečným trestům, zpravidla smrti hladem. První vězeňské předpisy byly vydány císařem Theodosiusem II. roku 435. Náplní tohoto předpisu byla pravidla chodu vězení, financování a již tehdy v nich byla uvedena některá pravidla pro zacházení s vězni (Mezník, 1995).

Trest výjimečný ani trest odnětí svobody na doživotí nemá zdaleka tak dlouhou tradici jako trest smrti. Absolutní trest byl v prvotních společnostech trestem naprosto univerzálním. Uplatňoval se jako prostředek vylučování pachatele z komunity. Trestní kodexy východu i západu obsahovaly absolutní trest za naprosto triviální delikty, jakými byly krádeže a nevěry (Navrátilová, 2010).

Ještě na počátku 19. století bylo v Anglii provedeno 200 hrdelních exekucí za vraždy, znásilnění až po krádeže. Způsoby trestů byly různorodé a bývaly prováděny veřejně. Běžně se používaly tělesné tresty ve formě zmrzačení, bičování a mučení (Inciardi, 1994).

Trest smrti byl po dlouhou dobu lidské historie nejužívanějším trestem a teprve v relativně době nedávné začal být nahrazován tresty výjimečnými. V roce 1985 bylo 7. kongresem OSN v Miláně doporučeno členským, ale i ostatním státům, aby bylo

od trestu smrti upuštěno a tyto tresty byly nahrazovány humánnějšími tresty výjimečnými. Postupně se výjimečné tresty a tresty doživotí stávaly náhradou za trest smrti. V zemích, ve kterých byl absolutní trest zrušen, stával se doživotní trest trestem nejtěžším a veškerá pozornost se soustředila na výkon těchto trestů. Stále častěji se objevovaly názory a otázky, zda doživotní trest není vlastně trestem ještě méně humánním, zda není v přímém rozporu s lidskými právy, garantující důstojnost každého člověka. Objevovaly se názory, že doživotní trest je sociální smrt, pomalá smrt či umírání po kapkách. O tom, který trest lze více považovat za krutý a nelidský, lze sice diskutovat, ale je nevyvratitelné, že ať už je výjimečný nebo doživotní trest jakýkoli, respektuje právo na život, které je základním lidským právem. Rovněž tak vylučuje justiční omyl, kterého s odstupem času bylo v minulosti známo velké množství (Navrátilová, 2010).

Tyto otázky byly pokládány v historii a jsou pokládány i dnes. Ať už trest smrti, doživotí či výjimečný trest je a bude (zcela oprávněně) společností spojován s těmi nejzávažnějšími trestnými činy a postoje k tomuto trestu budou rozdělovat společnost na dvě skupiny. Pro ty, kdo jsou pro trest absolutní a pro ty, kteří si uvědomují nenávratnost takového rozhodnutí. Dějiny a historie zná celou řadu zemí a případů, kdy byl trest smrti zrušen a pod tlakem veřejnost opět zaveden.

Mimo odbornou veřejnost se dá říci, že toto téma téměř vždy otevře nějaký otřesný případ, který pobouří širokou veřejnost. Vše má svá pro a proti. Pokud si mohou dovolit vyslovit i svůj názor, názor člověka, který má osobní a teoretickou znalost této problematiky, nemohu s absolutním trestem souhlasit, ať už je na tuto problematiku pohled jakýkoli.

Pokud jsme srovnávali některé aspekty absolutního trestu s trestem doživotním, musíme říci, že velmi obdobné polemiky se vedou s trestem doživotním a trestem výjimečným. Je mnoho zemí, které v minulosti začaly nahrazovat trest doživotní trestem výjimečným. Například v Itálii již od roku 1944 lze vnímat odpor k trestu doživotí a o snahu nahrazování tresty výjimečnými, u kterých je možnost za určitých podmínek návratu do společnosti. Ve Švédsku se s doživotním trestem setkáváme jen velice výjimečně. V Brazílii byl tento trest zrušen článkem 5 brazilské ústavy z roku 1988 a v Kolumbii rovněž tak článkem 34 ústavy. V roce 1976 tento trest ruší

Portugalsko, v letech 1981 zaniká v Norsku a v polovině osmdesátých let také ve Španělsku (Poncar, 1990).

I zde je zcela patrné, jak se historicky liší výkon těchto trestů, jakým procházejí neustálým vývojem, změnami, a že řešení tohoto problému je natolik diskutabilní a různorodé, že i mnohé státy se k této problematice staví značně odlišně a mnohdy se historicky vrací k některým trestům nebo sankcím, který zrušily nebo naopak nové zavádějí. Nelze očekávat, že by se názor na tyto tresty ujednotil, a že by většina států, alespoň těch vyspělých, přijímala jednotné doktríny. Hlavním důvodem je, že se nejedná o problém jen samotného trestu a dopadu na zločince, ale také společenským a v neposlední řadě problém a tématem politickým.

1.3 Doživotní trest v České republice

Doživotní trest v České republice byl nahrazen trestem smrti, který byl zrušen v roce 1990, přičemž poslední vykonaná poprava byla provedena v roce 1989. Přestože v roce 1990 byly v České republice velké emoce s revolucí a nastolováním demokracie, neuniklo ani zde široké veřejnosti zrušení trestu smrti. Mnozí kvitovali zařazení se mezi vyspělé státy Evropy, které již daleko dříve tento trest zrušily. Jiní s tímto rozhodnutím nesouhlasili, tvrdě ho kritizovali a takto činí zpravidla dodnes. Samotný výkon trestu na doživotí se v České republice vykonává ve vybraných věznicích se zvýšenou ostrahou. Největší počet odsouzených je umístěno do věznic Valdice, Mírov, Karviná a ženy jsou ve věznici Opava. Zcela výjimečně mohou být umístěni i v jiných zařízeních, ale vzhledem k naprosto nízkému počtu takovýchto osob, se zaměřím na věznici Valdice a Mírov. Tyto dvě věznice jsou vyprofilovány jako věznice se zvýšenou ostrahou a tudíž tam jsou umisťovány vězněné osoby s nejvyššími tresty.

Přehled umístění doživotně odsouzených v českých věznicích

<i>věznice</i>	Horní Slavkov	Karviná	Mírov	Opava	Rýnovice	Valdice
<i>počet odsouzených</i>	4	5	6	2	3	20

Zdroj: tiskové oddělení Vězeňské služby ČR

Z hlediska účelu výkonu trestu odnětí svobody je délka času strávená ve vězení jedním, respektive hlavním prvkem pro očekávání případných pozitivních změn v chování u dlouhodobě vězněných osob. Dlouhodobý pobyt ve vězení by měl radikálně směřovat k přehodnocování postojů pachatelů a k zásadní změně životních postojů. Na straně druhé je nutno konstatovat, že dlouhodobý pobyt ve vězení snižuje pravděpodobnost úspěšné reintegrace po případném propuštění a působí negativně na formování sociálně žádoucích vzorců chování (Karabec, 2004).

V České republice je k doživotnímu trestu (leden 2012) odsouzeno 40 osob, z toho 38 mužů a 2 ženy. Stejným způsobem jako v jednotlivých vyspělých státech řeší vězeňská služba, potažmo ministerstvo spravedlnosti, jak nastolit systém a pravidla, aby doživotní trest byl trestem a současně plnil i určité regenerační principy. Pro člověka nezasvěceného by se nabízela otázka proč, když člověk je odsouzen na doživotí. Odpověď je poměrně snadná, jelikož v českém právním systému se nabízí možnost podmíněného propuštění i u trestu na doživotí a hranicí takové žádosti je 20 let bezproblémového výkonu trestu odnětí svobody. Samotná realizace je už daleko složitější, a pokud je známo, ještě nikdy nebyla v novodobé historii České republiky tato možnost uplatněna. Přesto se příslušné instituce na takovou možnost musí připravit a pracovat s doživotně odsouzenými tak, aby v případě soudního rozhodnutí nevyšel z vězeňského zařízení velmi agresivní člověk, který by představoval pro občany velké nebezpečí.

Globálním problémem není pouze vhodný způsob výkonu trestu, který by vedl k nápravě odsouzeného, ale především skutečná resocializace, jenž představuje přípravu pro návrat doživotně odsouzeného do společnosti. Je nutné naučit odsouzeného jak

ve společnosti žít a vytvořit u něj smysl pro odpovědnost a vědomí, že je to poslední šance, kterou v tomto životě může dostat.

Vývoj doživotně odsouzených – **muži** (stav vždy k 31.12.)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	4.1.12
19	21	24	25	28	29	29	29	31	36	35	38	38

Zdroj: statistiky Vězeňské služby ČR

Vývoj doživotně odsouzených – **ženy** (stav vždy k 31.12.)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	4.1.12
1	1	1	1	2	3	3	3	2	2	2	2	2

Zdroj: statistiky Vězeňské služby ČR

1.4 Výkon výjimečných trestů v České republice

Výkonem výjimečných trestů v České republice rozumíme tresty s trestní sazbou nad 20 let. Jedná se o zcela výjimečný rozsudek ukládaný u zvlášť závažných trestných činů a jejich recidivy. V současné době je v českých věznicích 259 odsouzených osob k těmto výjimečným trestům.

Počet odsouzených vykonávajících výjimečný trest odnětí svobody a doživotní trest v ČR v letech 2000 - 2011

Rok	Počet odsouzených k výjimečnému trestu odnětí svobody (vyjma doživotí)	Z toho žen	Počet odsouzených na doživotí	Z toho žen
2000	177	3	20	1
2001	179	4	22	1
2002	175	4	25	1
2003	186	4	26	1
2004	207	3	30	2
2005	199	3	32	3
2006	317	8	32	3
2007	210	4	32	3
2008	316	5	33	2
2009	218	7	38	2
2010	226	8	37	2
2011	259	10	40	2

Zdroj: statistiky Vězeňské služby ČR

Výkon výjimečných trestů je vykonáván ve věznicích se zvýšenou ostrahou a konkrétně se jedná o věznice:

- Věznice Valdice,
- Věznice Mírov,
- Věznice Plzeň,
- Věznice Karviná,
- Věznice Opava (výkon výjimečných trestů žen).

Výjimkou jsou věznice Rýnovice a Horní Slavkov, které jsou profilovány jako věznice s ostrahou a v současné době jsou ve Věznici Rýnovice dva odsouzení, kteří vykonávají v této věznici doživotní trest a ve Věznici Horní Slavkov 4 odsouzení k těmto výjimečným trestům. Tyto případy jsou svým způsobem specifické, jelikož o přeložení do mírnějšího typu věznice bylo rozhodnuto soudem.

Věznice Valdice je situována v objektu dřívějšího kartuziánského kláštera. V polovině 19. století bylo rozhodnuto, že zde bude zřízena věznice pro nejtěžší tresty a doživotí a je tomu tak do současné doby. Vězeňská kapacita je stanovena na 1092 míst, ale dlouhodobě bojuje s velkým překročením ubytovací kapacity a v současnosti se v této věznici nachází téměř 1300 odsouzených.

Věznice Mírov je nejstarším českým vězením a je umístěna na hradě, jehož dějiny sahají do 14. století a téměř 600 let slouží jako vězení pro nejpřísnější tresty a doživotí. Kapacita je v současné době stanovena na 350 míst a i zde je téměř 15% přeplněnost ubytovacích kapacit. K historii je potřeba uvést, že jako vězení současné podoby byla zřízena koncem 1. světové války a její novodobá historie se datuje do devadesátých let, kdy byl zahájen plný provoz po řadě rozsáhlých rekonstrukcí.

Věznice Plzeň je největší česká věznice s ubytovací kapacitou téměř 1200 míst a v současné době v ní vykonává trest odnětí svobody téměř 1500 odsouzených. Tato věznice je profilována jako věznice s ostrahou a je zde zřízeno zvláštní oddělení pro zvýšené ostrahy, kde jsou vykonávány výjimečné tresty. Věznice je

z architektonického hlediska skutečným unikátem a její známá vnitřní hvězda byla předlohou i k filmovým účelům.

Věznice Karviná je nejmenší věznice, kde se vykonávají výjimečné tresty. Byla postavena v období 1. světové války. Její novodobá historie se datuje od roku 1997, kdy byli do věznice eskortováni první vězni. Původně byla zřízena jako vazební věznice, časem prošla profilovou změnou a stala se z ní věznice se zvýšenou ostrahou, a to z důvodu potřeby umístování vězněných osob na severní a jižní Moravě. V současné době se vykonává výjimečný trest na jednom specializovaném oddělení a počet vězněných osob na tomto oddělení nepřesahuje 10 odsouzených.

Věznice Opava je společně s věznicí Světlá nad Sázavou věznicí, kde se vykonává trest odnětí svobody žen. Součástí této věznice je zvláštní oddělení, kde se vykonává výjimečný trest. V současné době jsou do tohoto oddělení umístěny dvě ženy, které byly odsouzeny na doživotí.

1.5 Výjimečný trest a doživotí ve vybraných zemích EU

Výjimečný trest a doživotí je pochopitelně celoevropským problémem, přesněji řečeno problémem celosvětovým. Ve své práci se budu věnovat pouze vybraným zemím Evropy, které zhodnotím dle získaných objektivních informací z odborné literatury, publikací a dovolím si přidat i vlastní pohled na některé systémy, které jsem osobně při své práci měla možnost poznat.

Slovensko

Je zemí nám nejbližší, ať již vzdáleností, tak i systémem, výkonem a právními úpravami týkající se výkonem výjimečných trestů. Trestní právo na Slovensku prošlo v posledních letech velkými změnami. Zejména se jednalo o přijetí zcela nové právní úpravy týkající se oblasti výjimečných trestů, a to zákonem č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, a zákonem č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok. Zároveň byly zrušeny některé zákony platné ještě z předfederativních dob společného státu, zejména zákon

č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon a zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád. Není bez zajímavosti, že navzdory ambicím uvést do života nové a stabilní kodexy, byl například nový slovenský trestní zákon za první čtyři roky své účinnosti již devětkrát novelizován. V současné době lze na Slovensku uložit trest odnětí svobody na dobu určitou, to je nejvýše 25 let nebo trest doživotí. Trest doživotí lze uložit jen za trestné činy, u nichž to zákon ve zvláštní části výslovně připouští, a za splnění podmínek, že uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti a není naděje, že by pachatele bylo možno napravit trestem odnětí svobody o trvání do 25 let. Velkou novinkou je však odstavec 2 trestního zákona, který zavádí princip „tříkrát a dost“. Odsuzuje-li totiž soud pachatele za některý z taxativně vyjmenovaných činů a byl-li tento čin dokonán a pachatel byl již v minulosti pravomocně za některý z těchto činů odsouzen dvakrát k nepodmínečnému trestu odnětí svobody, uloží soud obligatorně odnětí svobody na doživotí. Tuto zásadu lze prolomit pouze v případě přítomnosti okolnosti připouštějící mimořádné snížení trestu (Navrátilová, 2010).

Stejně jako v České republice má prezident Slovenské republiky právo udělovat milost, tak že teoreticky ani zmírnění nebo odpuštění výjimečného trestu je presidentovi Slovenské republiky zákonem umožněno v plném rozsahu. Trestní stíhání pro trestné činy, za něž je možno uložit trest doživotí, se promlčuje v promlčecí lhůtě o délce 30 let.

Doživotně odsouzení se umísťují do ústavu s maximálním stupněm ostrahy, obdoba zvýšené ostrahy v systému věznic České republiky. Podmíněné propuštění na Slovensku má velmi přísný režim. Doživotně odsouzený musí mít před podáním žádosti o podmíněné propuštění vykonáno 25 let trestu odnětí svobody. A to ještě neplatí při opětovném odsouzení na doživotí nebo aplikace trestu tříkrát a dost. Nový slovenský trestní zákon je v Evropské unii označován za jeden z nejpřísnějších už z hlediska, že oproti jiným evropským zemím se dá konstatovat, že ve většině případů, kdy byly vyneseny tresty ve stanovených délkách, tak byly tyto tresty v těchto délkách vykonány. Přičítáme to právě již zmiňovanými velmi přísnými podmínkami pro podmíněné propuštění (zákon č. 300/2005 Z. z.).

Zacházení s vězňenými osobami ve výjimečných trestech se řídí vyhláškou č. 368/2008 Z. z., (Poriadok výkonu trestu odňatia slobody) zejména § 9 odst. 1, 2

a § 78 této vyhlášky. Odsouzení k výjimečným trestům a doživotí se vždy umísťují do věznic s maximální ostrahou a zde se rozdělují ještě do dvou diferenciačních podskupin, a to D1 a D2. Při nástupu se odsouzený automaticky umístí do D1, kde je omezen na pohyb a pohybuje se pouze v přesně určených místech, a to vždy za dozoru pracovníka vězeňské služby. Pokud dodržuje řád a daná pravidla, může být časem přeřazen do diferenciační skupiny D2 s mírnějším režimem, kde je mu umožněn volnější pohyb ve vytyčených oblastech, sportovní a volnočasové aktivity mimo celu, či povolení návštěvy s přímým kontaktem (Navrátilová, 2010).

Rakousko

V Rakousku je problematika doživotních a výjimečných trestů odnětí svobody upravená v trestním zákoníku platného ze dne 23. 1. 1974 (Strafgesetzbuch, StGB). Výjimečný trest lze uložit maximálně na dobu 20 let. Vyšší sazba již není možná, ale i v Rakousku lze uložit trest doživotí. Doživotní trest nelze uložit osobě mladší 21 let v době spáchání trestného činu.

Trest doživotí lze uložit v těchto případech:

- vražda,
- loupež s následkem smrti,
- genocida - zde lze uložit doživotní trest obligatorně,
- únos s následkem smrti,
- znásilnění s následkem smrti,
- výroba a šíření zbraní hromadného ničení,
- žhářství s následkem smrti,
- úmyslné ohrožení bezpečnosti vzdušného prostoru s následkem smrti většího množství osob,
- vzdušné pirátství s následkem smrti většího množství osob.

Podmíněné propuštění je možné po vykonání 15 let odnětí svobody, za předpokladu, že se tato osoba na veřejnosti nedopustí dalšího trestního jednání. Vždy se při podmíněném propuštění stanoví desetiletá zkušební lhůta. Výkon výjimečných a doživotně odsouzených osob je vykonáván ve vybraných věznicích s maximální

ostrahou a rovněž v Rakousku se takovéto věznice dělí ještě na vnitřní diferenciační skupiny. Co se týče programu zacházení je velice podobný systémům České republiky a Slovenska. Aktuálně v rakouských věznicích vykonává trest více než 200 osob odsouzeno k trestu na doživotí, což představuje asi 2 % doživotně odsouzených na 100 000 obyvatel (Navrátilová, 2010).

Anglie a Wales

Anglie a Wales tvoří součást Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku. Právní systém v celém Spojeném království je značně poznamenán historicko-politicko-geografickým vývojem území. Celá monarchie vykazuje v dnešní době federativní prvky, neboť Severní Irsko, a v poslední době též Skotsko disponují poměrně velkou měrou autonomie. Spojené království však nelze v současnosti uspokojivě a bez hlubších pochyb zařadit do žádné kategorie uznávané obecnou státovědou, jedná se o státní útvar sui generis (Navrátilová, 2010).

Momentálně se na území Spojeného království uplatňují tři právní systémy:

- Anglické právo,
- Severoirské právo,
- Skotské právo.

První dva systémy jsou založeny na comon law, jde tedy o anglosaské právo, které od našeho kontinentálního práva se liší zejména v pramenech práva (závaznost precedentů, zásada „soudce tvoří právo“). Ve Skotsku se uplatňuje jakýsi hybridní systém, který je kombinací práva anglosaského a kontinentálního. V Anglii a Walesu byl po dlouhou dobu nejpřísnějším trestem trest smrti. Poslední poprava v Anglii byla vykonána v roce 1964 a následně v roce 1969 byl trest smrti za vraždu zrušen. Pro jiné trestné činy však trest smrti zůstal zachován, a to až do roku 1998. V praxi však se tento druh trestu nevykonával. V současnosti je tedy nejtěžším trestem trest doživotí, ale ani v těchto zemích nemusí odsouzenec v tomto trestu zůstat doživotně (Navrátilová, 2010).

V praxi to vypadá tak, že soudce uloží výjimečný trest nebo trest doživotí, převážně za trestný čin vraždy a současně při vynesení rozsudku určí minimální dobu,

kteřou musí být vykonaná před možností podmíněného propuštění. Dá se říci, že u dospělých zřídka kdy je hranice stanovena pod 15 let a u mladistvých odsouzených tato hranice činí 12 let. Je třeba zdůraznit, že se jedná o určité pravidlo nebo zvyk, ale rozhodně není soudce vázán touto délkou obligatorně při ukládání trestů odnětí svobody. Celý proces možnosti podmíněného propuštění u výjimečných trestů i doživotí je velice podobný jako v jiných zemích EU. S odsouzeným se dlouhodobě pracuje, vyhodnocuje se jeho chování, stupeň nápravy a pochopitelně návrh bývá rozhodnutím a zvažemím specializované komise, která se velmi podrobně vyjadřuje a dává stanovisko k posouzení příslušnému soudci. Současně je takovému jedinci stanovena doživotní zkušební doba a mohou být stanoveny další kritéria, která musí být striktně doživotně plněna (HM Prison Service – Life Sentenced Prisoners).

2. Programy zacházení, zaměstnávání, psychické a sociální dopady

2.1 Programy zacházení, socializace, resocializace

Každá odsouzená osoba do výkonu trestu odnětí svobody je zařazena do určitého procesu systému zacházení, kde je odsouzené osobě na míru sestavený program, který se bude po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody u jedince realizovat. Jedná se o komplexní materiál, který je zpracován odbornými pracovníky, je pečlivě připravován a nastaven, aby dlouhodobě a systémově řešil a dával návod pro zacházení s delikventním jedincem tak, aby bylo dosaženo určité nápravy a narovnány, některé absence důležitých činností v životě odsouzeného. Jedná se o velmi zásadní krok, který musí být pečlivě připraven a také poté sledován a dodržován, jak ze strany odsouzeného, tak ze strany vězeňských a odborných pracovníků.

Program zacházení je nastaven jednak na vzdělávací aktivity během výkonu trestu odnětí svobody, na aktivity volnočasové, společenské, sportovní a kulturní, tak, aby vedly k co možná nejefektivnější resocializaci odsouzeného. Tyto programy

byly dlouhá léta ve vězeňských systémech zanedbávány nebo dělány pouze formálně a až po roce 1990 se začala přikládat patřičná důležitost. Dlouhodobě převládal trest jako izolace a represe vedoucí ke stagnaci. Málokdo si uvědomoval, že to není správná cesta k nápravě odsouzeného a už vůbec si společnost neuvědomovala, že se odsouzený vrátí do společnosti a bude žít v blízkosti ostatních lidí. Bylo by naprosto destruktivní, kdyby taková osoba byla nebezpečnější více, než před nastoupení do výkonu trestu. Dá se říci, že resocializační účinek výkonu trestu odnětí svobody by byl nulový.

Názor na přísný trest, ponížení a izolaci odsouzených je v mysli lidí dodnes, a když přihlédneme k vysoké kriminalizaci ve společnosti, tak zřejmě zcela oprávněný, nicméně při širším vědomí dané problematiky nesprávný a k společnosti neodpovědný.

Socializace jedince v průběhu života je jeho celoživotním biologickým, psychickým a sociálním vývojem. Sociálním vývojem rozumíme přebíráním rolí, norem a hodnot odpovídajících věku a pohlaví, účast na jejich vymezování, předjímaní rolí budoucích (hrou, studiem, přípravou), ale i nutné zapomínání rolí, které již nejsou v daném věku a situaci funkční. Do života každého zasahují jak události jedinečné jako je (smrt, nemoc), tak celospolečenské (krize, války, revoluce). V běžném vývoji jedince patří k nejvýznamnějším takové, které se týkají ve společnosti většiny. Jde o zlomové události (první příchod do školy, sňatek, narození dítěte, penze), které průběh a každodenní prožívání tedy i normy, vztahy a role zásadně mění, a to způsobem typickým pro množství lidí určité věkové skupiny, pohlaví, někdy i sociálního statusu. Neúspěšná socializace je problémem, jak pro jedince - jeho společenské vyloučení, tak pro společnost - sociální deviace (Havlík, R., Koř'a, J., 2002).

Resocializace je proces, jenž předpokládá, že u jedince již došlo k určité socializaci, tedy ke kontaktu se sociálními normami a hodnotami. Ne vždy však byly tyto normy shodné s těmi, které zastává většina společnosti, což je dáno tím že, jedinec si často osvojoval v rámci sociálních interakcí se skupinou k níž náležel a její systém hodnot byl naprosto odlišný od hodnot přijímanou majoritní společností (Jedlička, R. a kol, 2004).

Resocializace může být také definována jako výchovné působení na pachatele trestného činu k jeho opětovnému zařazení do života. Podle Sochůrka se resocializací rozumí složitý proces nápravy a změny neuspokojivé socializace, která se v penitenciárních podmínkách nazývá též „korektivní socializací či penitenciární resocializací“. Používá se proto, aby se odlišila od resocializace u jedinců, kteří sice mají problém se socializací, ale ne tolik, aby jejich nedostatečná socializace vyústila v páchání trestné činnosti (Sochůrek, 2007).

Socializace a následná resocializace je u osob odsouzených do výjimečných trestů odnětí svobody a doživotí velmi obdobná jako u ostatních delikventních jedinců, proto není v této kapitole až tolik rozlišována. Vždy máme při zpracovávání programu zacházení a nastolení resocializačních procesů na paměti, že i osoba odsouzená k těmto nejvyšším trestům má šanci, se byť po delším čase vrátit zpět do společnosti a i z tohoto důvodu je správné nastavení pravidel a podmínek zacházení snad ještě složitější. Důvodů je hned několik. Dlouhodobý výkon trestu působí negativně na psychiku odsouzeného, vytváří dlouhodobé oddělení od společnosti, které sebou přináší celou řadu negativních absencí, které by se v případě propuštění mohly ukázat jako klíčové a mohly by mít velmi negativní dopad pro společnost v případě propuštění dané osoby. Je to věc velmi složitá a nelze jí vtěsnat do několika stran této práce. Záleží na odpovědném přístupu specialistů a programu připraveném na míru a v neposlední řadě i zájem a spolupráci vězněné osoby. Pochopitelně je potřeba brát v potaz, že v případě výjimečných trestů se jedná o nejvíce složité a delikventní jedince.

2.2 Zaměstnávání

Zaměstnávání odsouzených v obecné rovině je považováno jako nejsilnější a nejefektivnější prostředek resocializace vězňených osob. Bohužel zajistit práci pro vězně je velký problém a zajistit práci pro osoby s výjimečnými tresty ještě větší až skoro neřešitelný problém. Pracovní zařazení pomáhá vězňeným osobám udržet si pracovní návyky důležité pro život a pochopitelně i materiální zabezpečení ve výkonu trestu odnětí svobody. Také nabízí možnost zvýšení kvalifikace a odborné způsobilosti. Umožňuje vězňeným osobám splácet své pohledávky při optimálním a dlouhodobém pracovním zařazení, dokonce možnost vytvoření finančních úspor, které jsou uloženy na kontech odsouzených a po propuštění slouží jako prvopočáteční vklad do života na svobodě. Pochopitelně, ale v první řadě slouží jako prostředek k smysluplnému využití volného času a také k vytváření odpovědnosti a vztahu k práci, který v mnoha případech absentoval.

Právní úprava zaměstnávání – odsouzený je ve výkonu trestu odnětí svobody povinen pracovat, pokud je mu práce přidělena a není uznán dočasně nebo trvale pracovní nezařaditelným nebo zdravotně nezpůsobilým. Povinnost pracovat je tudíž nezbytnou součástí výkonu trestu odnětí svobody v ČR. Pracovní podmínky, pracovní doba a přesčasová práce se řídí zvláštními předpisy vztahujícími se na zaměstnance v pracovním poměru. Toto výslovně stanoví zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, přičemž k tomu dodává, že ředitel věznice může odsouzeným nařídít práci přesčas v rozsahu a za podmínek stanoveným zvláštním předpisem. Zákonná právní úprava výkonu trestu odnětí svobody však odchylně od obecných právních předpisů stanoví, že do pracovní doby odsouzených se nepočítá úklidová a další obdobná činnost provozu věznice, která je součástí programu zacházení. Taktéž je možno chápat i některé druhy výkonu brigádních činností. Takové práce jsou prováděny bez nároku na pracovní odměnu, avšak nesmějí zasahovat do doby nutné pro odpočinek odsouzeného.

Zařazování do práce - odsouzený je zařazen do práce rozhodnutím ředitele věznice po předchozím projednání a návrhu zařazovací komise. Povinnost pracovat se nevztahuje na odsouzeného:

- staršího 65 let,
- plně invalidního,
- jehož zdravotní stav neumožňuje zařazení do práce,
- dočasně práce neschopného,
- pokud z povahy překážky vyplývá, že je jeho pracovní povinnost vyloučena.

Věznice při zaměstnávání odsouzených zajišťuje:

- a) zařazení do práce odpovídající zdravotnímu stavu, vzdělání a odborným znalostem a dovednostem,
- b) odměňování odsouzených za práci,
- c) vytváří podmínky pro získávání a zvyšování si odborné kvalifikace.

Podmínky pro zaměstnávání odsouzených vytvářejí věznice v rámci svého provozu, vlastní výroby nebo smluvních subjektů. Zařazování do práce u jiných subjektů se uskutečňuje na základě smlouvy mezi věznicí a jiným subjektem, která stanoví podmínky včetně bezpečnostních podmínek, za kterých lze odsouzené zaměstnávat (zákon č. 262/2006 Sb., zákon č. 169/1999 Sb.).

Odsouzeným náleží odměna, dle vykonané práce. Výši této odměny a podmínky pro její poskytování stanoví vláda svým nařízením, Nařízení vlády č. 365/1999 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody. Pro účely srážek daní a pojistného na sociální zabezpečení nebo zdravotní pojištění se pracovní odměna považuje za příjem ze závislé činnosti. Z této odměny se po srážce zálohy na daň a pojistného provedou srážky jednak k úhradě výživného na děti a jednak k úhradě nákladů výkonu trestu odnětí svobody.

Rozsah a pořadí srážek z pracovní odměny odsouzeného stanoví ministerstvo spravedlnosti Vyhláškou č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, přičemž tak má činit s přihlédnutím zejména k zabezpečení výživy dětí odsouzeného a oprávněným nárokům poškozených trestným činem (Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, Vězeňství, 2010).

Výše základní složky odměny je stanovena ve třech skupinách, dle vykonávané práce:

- v I. skupině 4 500,- Kč – práce, pro jejíž výkon není potřebná odborná kvalifikace,
- ve II. skupině o polovinu vyšší než ve skupině první tj. 6 750,- Kč – práce, pro jejíž výkon je nutné vyučení v oboru nebo jiná odborná kvalifikace,
- ve III. skupině ve výši dvojnásobku základní mzdy první skupiny tj. 9 000,- Kč – samostatný výkon práce zvláště náročných a specializovaných prací vyžadující zpravidla vyšší než úplné střední nebo vyšší vzdělání (Nařízení vlády č. 365/1999 Sb.).

Pochopitelně i v oblasti zaměstnávání a způsobu odměňování je spousta výjimek a určitých specifik. Co se týče samotného zaměstnávání osob ve výkonu výjimečných trestů a doživotí je právní úprava totožná, systém stejný, ale zásadní rozdíl je v hledisku bezpečnostním. Velkou výhodou je dlouhodobý trest, který garantuje, že po zaučení nedochází k časté fluktuaci při výkonu práce. Jistě můžeme hovořit o vysokém pracovním nasazení těchto osob, které si možnosti pracovat váží a dobře si uvědomují, že je to jejich jediný prostředek k určitým příjmům, kterým si v rámci možnosti zpříjemňují pobyt ve vězení a v neposlední řadě je to vhodný nástroj jak trávit volný čas a současně se dostávat do určitého kolektivu.

Pro vězeňskou službu je to velmi složitý problém, který spočívá ve složitosti samotného zařazení na pracoviště. Pokud vězeňská služba může zaměstnávat odsouzené na vnitřních a venkovních pracovištích, v případě osob odsouzených k výjimečným trestům a doživotí může na venkovní pracoviště zapomenout. Jestliže je možno zaměstnávat na vnějších střežených a nestřežených pracovištích, rovněž nestřežená nepřichází u těchto osob v úvahu. Takto bychom mohli pokračovat dál, ale myslím, že si každý uvědomuje velké bezpečnostní riziko zaměstnávání těchto osob. Na stranu druhou lze konstatovat, že se vězeňské službě daří dlouhodobě zaměstnávat osoby s výjimečnými tresty a s tresty doživotí. Zpravidla pracují na celách nebo speciálně vytvořených místech a pochopitelně za vysokých bezpečnostních opatření. Nikdy neopouštějí zdi věznic ani se nedostávají do velkých kolektivů. Rovněž rozsah práce je omezen a nejsou zařazováni do provozů, kde se pracuje se zneužitelnými materiály, které by mohly jakkoli sloužit k ohrožení bezpečnosti věznic, dozorců popř. vězňů samotných. Přesto lze konstatovat,

že se zaměstnávání takovéto skupiny vězňených osob daří a české vězeňství této problematice věnuje maximální pozornost.

Závěrem si dovolím svůj osobní postřeh, postřeh dlouholetého pracovníka vězeňské služby a tím je náhled odsouzených na práci. Často slyším, že vězni nechťejí pracovat a úmyslně vytváří špatnou produktivitu práce, ale musím oponovat, není to pravda. Vězni pracovat chťejí, mají zájem o práci a do práce se opakovaně hlásí a pokud pracují, tak ve většině případů velice dobře a s vysokou výkonností. Problémem spíše je, že vězeňská služba potažmo stát, není schopen vytvářet takové podmínky, aby vězni, kteří chťejí pracovat, pracovat mohli a u trestů výjimečných a doživotních to platí dvojnásob.

2.3 Psychické a sociální dopady výjimečného trestu

Výkon trestu odnětí svobody sebou přináší velkou změnu v psychice člověka a také někdy velmi značné sociální dopady. Na rozměr těchto dopadů má vliv mnoho významných faktorů, které přímo ovlivňují psychiku a veškeré dopady, které omezení svobody přináší. V obecné rovině se dá říci, že čím delší trest tím větší dopady na tyto oblasti jsou. Jedná se o velmi jednoduché a nepřesné přirovnání, ale pokud bych ho měla shrnout do jedné věty, racionálnější úvaha mě nenapadá.

Trest odnětí svobody představuje odnětí možnosti svobodného pohybu odsouzené osoby, jeho izolaci od společnosti, ale také blízkých, rodiny a navíc umístění ve velmi specifických a pro výkon trestu charakteristických podmínkách, které se velmi výrazně liší od podmínek života na svobodě. Odloučení od běžných činností, a eliminaci volnosti. Takový trest způsobuje problémy pro opětovný návrat do společnosti a čím déle odsouzený pobývá v takovémto prostředí, tím je jeho zpět začlenění do společnosti složitější. V penitenciární praxi by měla platit zásada, že vedlejší negativní účinky trestu by neměly znehodnocovat a ani významněji snižovat účinky pozitivní (Karabec, 2004).

V současné době už nelze jednoznačně tvrdit, že výkonem výjimečného nebo doživotního trestu dochází k nenapravitelnému poškození osobnosti nebo rozpadu osobnosti, přesto však vzhledem k realitě a dlouhodobosti trestu nelze výjimečnému trestu a mnohaletému pobytu ve věznici přičítat nějaké dalekosáhlejší resocializační účinky. Empirická a explorativní šetření o působení dlouholetých trestů na vězněnou osobu, na jejich fyzickou i psychickou konstituci ukazují na újmy některých funkcí jako je nepřátelství, introverze a řady dalších. Na straně druhé, hypotéza, že pozorované psychiatrické odchylky jsou způsobovány pouze pobytem ve vězení také neobstojí. Největším psychologickým problémem, kterému odsouzenec na doživotí musí čelit je neurčitost tzn., zda budou ještě někdy propuštěni na svobodu, chybí jim časová reálnost. Důsledkem toho je, že odsouzení k trestu doživotí mají modifikovaný mechanismus vnímání času. K deformacím však může dojít i vlivem vězeňského prostředí, dlouhodobý trest, vliv prostředí způsobující špatné rozpoložení, stavy apatie, deprese, snížení psychomotorické síly, komunikační problémy, neobjektivní hodnocení, krajní introverze či poruchy sebezáchovného pudu. U některých odsouzených, kteří trpí primárně nápadnými poruchami emocionality, antisociálními rysy osobnosti zvláště pak agresivitou a hostilitou, může docházet v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody k zesílení a dosažení explozivního stadia, které se může projevat auto nebo heteroagresivním jednáním (Suchý, 1983).

Kliničtí psychologové a psychiatři prováděli výzkumy na jejichž základě došli k výsledkům, že jedinci pobývající dlouhodobě ve vězení trpí duševními poruchami, které vznikly v souvislosti s uvězněním, např. psychózami a neurózami. Dané poruchy samy o sobě po propuštění z vězení neulehčují pachatelům zařazení do společnosti (Karabec, Z. a kol., 2004).

Dlouholeté pobyty ve vězení způsobují zasažení odsouzených deprivací, čímž se rozumí jedinci u nichž se nejedná o poruchy z pohledu lékařského, nýbrž o poruchy ryze osobnostního charakteru, které jsou hodnotově a emociálně oploštělé, se znaky nepřítomnosti vyšších hodnot, destruktivitou a neexistujících vyšších úrovní emotivity. Jsou většinou předmětem znaleckého posuzování s ohledem na konání trestné činnosti. Mají nedostatečný rozvoj citů, což se nazývá tzv. „moral insanity“ - bez morálních zábran. S druhými lehce navazují styky, ale nemají schopnost kontakty udržet. Deprivanti se projevují identicky, jak je popsáno výše i mimo pobyt ve vězeňských

zařízeních a tvoří nikoliv lékařskou, ale sociokulturní skupinu. Dané osoby nelze brát jako jedince s poruchou osobnosti, přestože vykazují znaky antisociálních poruch nebo poruch disociálních, pro niž je určující nedostatek soucitu, nepoučitelnost, nedostatek ohledů a pochopení pro okolí, bezohlednost ke společenským pravidlům a normám (Koukolík, F., Drtilová, J., 2001).

Dalším závažným problémem doživotně odsouzených a odsouzených k výjimečným trestům odnětí svobody jsou tzv. překlenovací mechanismy, které se projevují osobní rezignací na podmínky, tzn. situační rezignací nebo citovou rezignací, což v praxi znamená, že odsouzení k dlouhým trestům místo projevování zvláštních změn v chování, zafixují své chování a čím dál více si zvykají na prostředí ve vězení, sbližují se s ním a učí se tam žít. Tento proces se také někdy nazývá hibernací, tedy jevem, kdy odsouzení své chování zakonzervují a přizpůsobí se vězeňskému životu. Tuto adaptaci můžeme také oslovit názvem prizonizace, která má dva základní aspekty:

- a) institucionalizace – přizpůsobení se podmínkám v negativním slova smyslu a zaměření se pouze na možnost přežití výkonu trestu odnětí svobody,
- b) prizonizace a ideologizace – odsouzený k trestu odnětí svobody potlačuje individualitu, což vede ke ztrátě pocitu odpovědnosti za vlastní rozhodování, přebírá vězeňské normy a identifikuje se kriminální subkulturou.

Lze konstatovat, že výkon dlouhodobého trestu odnětí svobody nenaplnuje svůj primární cíl k nápravě vězněných osob. Naopak fixuje odsouzené k trestné činnosti a vede je k tomu, že pachatelé po opuštění věznice opět páchají trestnou činnost a zůstávají pro společnost stále nebezpeční svým chováním a jednáním, bohužel mnohdy více než před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody, neboť se ve vězení přiučili i další techniky, osvojili si nové postupy a získali kontakty na delikventní a podobně zaměřené jedince (Karabec, Z. a kol., 2004).

Je logické, že omezení a zúžení životního prostoru je přirozenou složkou trestu odnětí svobody na doživotí a výjimečných trestů. Zajišťuje ochranu společnosti před nebezpečnými pachateli závažných trestných činů, přesto je potřeba vytvořit fungující prostředí ve vězení, které by současně dále nepoškozovalo osobnost pachatele a byly naplněny i bezpečnostní zásady. Dlouhodobá práce s odsouzeným předchází další rozpad osobnosti a sociálních dopadů. Je složité naučit odsouzeného uvědomovat si své

chyby a navést ho na správnou cestu, ve které není místo pro další trestnou činnost. Je to úkol velmi těžký a ještě hůře měřitelný, ale je nepochybné, že dlouhodobou a efektivní prací odborných pracovníků, dlouhodobým pozitivním přístupem a v co největší míře zachování sociálních propadů se tomuto cíli, byť velmi vzdáleně můžeme přiblížit. Téma psychologických a sociálních dopadů u dlouhodobých a doživotních trestů je tématem odborníků po celém světě, je to problematika mnoha pohledů a pokusů o interakci dlouhodobě odsouzených do společnosti a vzhledem k závažnosti trestných činů a osobám pachatelů to má celosvětový, společenský i polický rozměr.

2.4 Denní režim, motivace, cíle

Denní režim se u odsouzených s výjimečnými tresty a tresty doživotí neliší od ostatních odsouzených. Úvodem bych chtěla zmínit čtyři základní skupiny zařazení odsouzených do výkonu trestu odnětí svobody.

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

Skupina osob odsouzených k výjimečným trestům a trestům doživotí se zpravidla vždy umísťují do věznic se zvýšenou ostrahou. Denní režim je pro celou věznici respektive pro všechny vězněné osoby umístěné v tomto zařízení shodný s tím rozdílem, že doživotní tresty se umísťují samostatně od ostatních odsouzených.

- 6,00 hodin - budíček,
- 6,00 - 6,30 hodin - osobní hygiena,
- 6,30 - 7,30 hodin - snídane,
- 7,30 - 12,00 hodin - osobní volno,
- 12,00 hodin - oběd,
- 13,00 - 18,00 hodin - osobní volno,

- 18,00 – 19,00 hodin - večeře,
- 19,00 - 21,00 hodin - osobní volno,
- 21,00 hodin - večerka.

Velmi zjednodušený rozpis dne doživotně odsouzeného, pochopitelně v době osobního volna probíhají ať už pravidelně či nepravidelně osobní pohovory, skupinové terapie, samostudium a různé vzdělávací a volnočasové aktivity. Dále má doživotně odsouzený právo jedenkrát za den v délce jedné hodiny na návštěvu s jiným doživotně odsouzeným. Umisťování doživotně odsouzených samostatně je pro vězeňský personál a pro bezpečnost naprosto ideálním řešením, ale co se týče možné resocializace a práce s odsouzeným je to naprosto nevyhovující skutečnost. Také z tohoto důvodu byla Česká republika v minulosti mnohokrát upozorňována výborem CPT (Výbor na ochranu osob ve výkonu trestu odnětí svobody proti nelidskému a ponižujícímu zacházení) a ostře kritizována za samostatné umisťování doživotně odsouzených osob. Jedná se poměrně o složité téma a také v Evropě neexistuje jednotný názor na umisťování doživotně odsouzených osob.

Na straně jedné jsou zastánci jednoznačných tvrdých bezpečnostních zásad a naproti tomu stojí odborná veřejnost, která jednoznačně vnímá tento problém jako zásadní pro případný návrat do společnosti. Jako velké plus je vnímáno, že u většiny odsouzených na doživotí se daří získávat práci, která je vykonávána na celách nebo ve speciálních místnostech a má jednoznačně v denním režimu pozitivní a nezastupitelnou roli. Problém motivace u vysokých trestů a doživotí je velmi složitý, ale na straně druhé snáze čitelnější než u krátkých trestů. Zpravidla doživotně odsouzené osoby se nepřetvařují, nesnaží se být lepšími, než jsou ve snaze získat nějakou výhodu či lepší hodnocení.

Osoby odsouzené k těmto výjimečným trestům se v podstatě dělí na dvě skupiny, a to na skupinu, která se ve výkonu trestu naprosto uzavře před světem, před sebou, ale také před vězeňským okolím. S nikým nekomunikuje, považuje svůj život u konce a nemá zájem o žádné aktivity, komunikaci ani kontakt s okolím. Nevývolávají konflikty, jsou to osoby vysoce introvertní, uzavřené samy do sebe. Zpravidla po několika letech se přizpůsobí, začnou si uvědomovat, že život nekončí a pomalu začínají spolupracovat a hledat něco pozitivního, co v jejich trestu a životě

nalézt lze. Druhá skupina je podstatně optimističtější. Po překonání adaptačních syndromů z uvěznění a výkonu trestu se snaží s vězeňským prostředím sžít a hledají si cestu jak nejlépe dlouhé omezení svobody přežít. Bývají naprosto nekonfliktní, mnohdy si svoji vinu velice rychle uvědomují a svých činů litují. Velice často se stávají věřícími a snaží se žít v rámci možností dle pravidel. Jsou naprosto nekonfliktní a s vězeňskou službou spolupracují. Pokud jsou zaměstnaní, práce si váží a vykonávají ji svědomitě. Je zřejmé, že své veškeré naděje směřují k podmíněnému propuštění, které česká legislativa připouští i u doživotních trestů, byť můžou žádat až po dvaceti letech.

Naprosto podobná situace je u výjimečných trestů s tím rozdílem, že podmínky pro podmíněné propuštění se liší. Nakolik je toto chování účelové je otázka složitá, ale právě u výjimečných trestů a doživotí by měl zkušený specialista spolehlivě rozpoznat, zda jde o zkreslující úmysl či snahu o nápravu. Hodnotit to lze opravdu stěží i z důvodu, že instituce doživotního trestu je v České republice poměrně mladá a ještě žádný doživotně odsouzený nebyl na podmíněné propuštění propuštěn. V nejbližší době již budou první odsouzení, kteří budou mít vykonán dvacetiletý trest, a tudíž splní podmínky pro žádost o podmíněné propuštění a určitě se pokusí tohoto institutu využít. Bude na vězeňské službě, na hodnocení specialistů a konečném rozhodnutí soudu, zda takového člověka vrátí do společnosti s trochu klidným svědomím, že je napravený a společnosti není nebezpečný. To vše ukáže několik příštích let.

Závěrem k cílům a motivacím bych chtěla dodat, že každý člověk i doživotně odsouzený potřebuje mít určitou motivaci a cíl, jelikož jen tak lze něco napravovat a s člověkem, byť sebe více poškozeným pracovat. Pochopitelně vše musí být založeno na pravidlu, že dotyčná osoba má o nápravu zájem, chce se změnit a svých provinění lituje. Bez těchto základních prvků to nemá smysl a byla by to marná snaha odborných pracovníků k nápravě někoho, kdo o to nestojí.

2.5 Negativní jevy ve vězení

Negativní jevy ve věznicích jsou velmi obšírné téma. Je to oblast, která velmi výrazně ovlivňuje pobyt ve vězení, narušuje programy zacházení s odsouzenými i samotný život odsouzeného ve vězení. Pochopitelně tyto jevy mají dopad na bezpečnost i na samotné zaměstnance Vězeňské služby České republiky. Zaměřím se na projevy agrese, jak mezi vězni navzájem, tak vůči pracovníkům vězeňské služby, popř. i jiným odborným pracovníkům docházejícím do věznic. Zmíním se o šikaně, která u vězňů s výjimečnými tresty a doživotím je poměrně nízká, a to z důvodu, že tito vězni bývají umístováni samostatně nebo na velmi malých oddílech. Dalším velmi závažným a poměrně běžným jevem jsou sebevražedné pokusy a sebepoškozování. A v neposlední řadě nelze opomenout i užívání zakázaných látek jako jsou alkohol, drogy či léky. Mezi negativní jevy řadíme i sexualitu, její abstinenci a její náhradní formy.

Fyzická agrese mezi vězni - zpravidla se jedná o napadení mezi dvěma nebo více vězni, a to buď jednorázově, občasnou rvačkou nebo dlouhodobě zcela záměrnou a mířenou šikanu za účelem získat po vězni nějakou výhodu nebo jen násilnické sklony agresorů. Pravdou je, že tato forma je poměrně výjimečná, jelikož výjimečné tresty jsou umístovány do velmi malých kolektivů a dá se říci „mezi sebe rovné“, takže se takto děje pouze okrajově a v porovnání s odsouzenými ubytovanými na velkých oddílech téměř výjimečně.

Fyzická agrese vůči zaměstnanci je formou zpravidla verbálních útoků a ve zcela výjimečných případech i útoků fyzických. Důvodu je mnoho, ale zpravidla je to vyústění krátkodobého nebo dlouhotrvajícího napětí mezi vězněm a zaměstnancem. Za dlouhodobý konflikt může vězeň považovat zvýšenou náročnost vůči své osobě, zamítnutí své žádosti nebo žádostí opětovných nebo jen vzájemná antipatie. V mnohých případech skutečně není na vině jen vězněná osoba, ale mnohdy dá takovému napadání příčinu i samotný příslušník nebo zaměstnanec svým neprofesionálním chováním či jednáním. Je potřeba mít stále na paměti, že tato skupina vězňů s velmi vysokými nebo doživotními tresty prochází různými obdobími a jedním z období je apatie z výše trestu, ztráta o zájem čehokoli a časté tvrzení, že už je jim

vše jedno. V těchto případech si mnohdy hledají záminky jak konflikt vyvolat a stát se středem pozornosti. Pochopitelně jsou si velmi dobře vědomi, že kázeňské nebo jiné opravné prostředky vůči nim nemají žádnou váhu. (Sochůrek, 2007).

Problematiku šikany bych rozdělila na skrytou a zjevnou, ale budu se jí věnovat jako negativnímu jevu pouze okrajově, jelikož jak již bylo řečeno, není to u této skupiny odsouzených častým jevem.

Za skrytou šikanu považujeme dlouhodobou šikanu jednotlivce, o které pokud to sám dotyčný nesdělí se vězeňská služba ve většině případů nikdy nedozví. Důvody bývají různé homosexualita, trestný čin na dětech, donášení, nedostatečná hygiena nebo jen určitá míra nesympatičnosti. Jako v celé společnosti se oběti šikany stávají slabší jedinci a to většinou po fyzické i mentální stránce.

Za šikanu zjevnou považujeme fyzické násilí, bití, pálení, psychické ponižování a vydírání (nucení posluhy, provádění činností, které odsouzenému nepřísluší, nadávky, zesměšňování a spousty jiných obecně známých projevů). Zpravidla šikanující agresor bývá velmi zdatný, silný, velmi agresivní a neukázněný jedinec, který má potřebu vynikat před ostatními, nahánět hrůzu a dokazovat si svoji převahu. Bývá necitlivý a bezohledný. Nemá dostatečně vyvinuté svědomí a za své činy se necítí být zodpovědný (Vágnerová, 1999).

Obecně se dá říci, že systémovými opatřeními vězeňské služby, k šikaně u doživotních vězňů nedochází, a pokud ano, tak zcela výjimečně. V celách bývají umístováni samostatně a jednou denně na jednu hodinu mají možnost kontaktu s jedním dalším odsouzeným, rovněž v doživotním režimu. Z uvedeného je patrné, že k šikaně není prostor. U vězňů s výjimečnými tresty to jednoznačně vyloučit nelze, jelikož bývají umístováni v malých počtech, ale nikoli samostatně. Jsou případy, kdy se jednotlivec odsouzený do výjimečného trestu (věznice se zvýšenou ostrahou) za své dlouhodobé dobré chování dostane do věznice s mírnějším režimem a mezi vězně žijící ve velkých kolektivech. Zde již bohužel nezřídka dochází k demonstraci své síly, k projevům agrese a dání najevo, kdo je zde pánem. Pochopitelně délka trestu a jeho závažnost u ostatních vzbuzuje povědomí strachu a odtazitosti.

Právě takové umístění vězňů s velkými tresty mezi ostatní odsouzené je dlouhou a nekonečnou diskusí mezi odbornou veřejností. Určitě má taková šance motivační i resocializační aspekty, ale na straně druhé jasné argumenty právě v oblasti jak vnitřní, tak vnější bezpečnosti.

Sebevražedné jednání a automutilace - sebevražedné (suicidiální) jednání a sebepoškozování (automutilace) řadíme mezi poruchy jednání, které je zaměřené proti integritě organismu (Sochůrek, 2007).

Sebevražedné jednání u odsouzených s výjimečnými tresty a doživotí se jedná o poměrně častý jev, a to jak ve stádiu pokusů, tak až k případům dokonaných sebevražd. V mnoha případech nejde o patologický fenomén, ale o účelové jednání, které je jedním ze základních znaků chování podstatné části vězněné kriminální subkultury. Toto se týká široké skupiny vězněných osob, ale v případě odsouzených k výjimečným trestům se častěji vyskytují snahy o sebevraždy dokonané a zpravidla k nim nedojde jen častou kontrolou vězeňské služby a včasným zákrokem odborných pracovníků. U této skupiny vězněných osob bývá nejčastějším důvodem:

- dlouhý trest a představa, že se nikdy odsouzenec nevrátí na svobodu,
- výčitky svědomí (často u vražd dětí a partnerů),
- strach z trestu.

Dále pak celá škála obecně známých příčin a důvodů. Jakými mohou být:

- určitá pomsta, sobě samému nebo personálu,
- určitý nátlak na personál,
- snaha stát se osobou nezodpovědnou za své jednání,
- citové vydírání blízkých,
- teatrální gesto snažící se vyvolat lítost nebo solidarizační efekt (Sochůrek, 2007).

Pochopitelně důvodů ať už logických či nelogických se nabízí celá řada a nelze je přesně popsat. V níže uvedených důvodech spatřujeme spíše pokusy ryze demonstrativní se snahou něco získat. Na straně druhé musíme konstatovat, že v dnešní době odsouzená osoba bez ohledu na výši trestu a způsobu umístění se rozhodne

spáchat sebevraždu, tak jí v 90 % opravdu spáchá a vězeňská služba takovému jednání jen stěží dokáže zabránit.

Sebepoškození - zřejmě nejčastější demonstrativní jev v českých věznicích páchaný vězni na sobě samotných a má spoustu forem. Oproti sebevraždám se dá konstatovat, že se ve většině případů jedná o chování odsouzeného směřujícího získat nějakou výhodu nebo vzbudit pozornost. Na straně druhé ne vždy je lehké posoudit sebepoškození od pokusu sebevraždy. Sebepoškození se děje napříč vězněnými osobami bez ohledu na délku trestu a umístění do jednotlivých kategorií českých věznic. Zpravidla má tyto podoby:

- pořezání zápěstí, předloktí,
- polykání cizích předmětů,
- intoxikace léky,
- poškozování organismu různými chemikáliemi,
- sypání tuhy do očí,
- způsobování hnisavých zánětů,
- vyvolávání infekčních nemocí,
- vpravování cizích těles pod kůži,
- poranění popálením a mnoho dalších podob (Sochůrek, 2007).

Rovněž i zde je mnoho sebepoškození bez následků a pácháno demonstrativně, ale bohužel i mnohá sebepoškození jsou velmi závažná a vykazují trvalé následky, jako příklad uvádím vysypání tuhy do očí, které způsobí nevratnou slepotu či pití fridexu, který trvalé poškodí játra a ledviny.

Důvody sebepoškození:

- odstranění vnitřní psychické tenze – bývá reakce na zátěžovou situaci, pro tuto motivaci svědčí nejčastěji automutilace a to mnoha mělkými chaotickými řezy nejčastěji na předloktích,
- únik do nemoci – vězněná osoba se snaží dostat na ošetrovnu nebo do vězeňské nemocnice,
- jako nátlak na personál – s cílem dosažení určitého cíle například přemístění na jinou celu nebo do jiné věznice,

- jako nátlak vůči osobám mimo věznic – například soudce, nebo osobám blízkým.

A v mnoha dalších případech, které se někdy vymykají jakémukoli chápání, a to jak ze strany personálu, tak i ze strany vězňů samotných (Sochůrek, 2007).

Je potřeba se ovšem zmínit, že v mnoha případech se může jednat o určitý protest vězně jako krajní prostředek pro dlouhodobě neřešenou problematiku, a to jak osobní, tak o necitlivé posouzení nějakého požadavku nebo jako protest, proti dlouhodobé šikaně, na kterou bylo bezvýsledně dlouhodobě poukazováno. Vážné sebepoškozování u vězňů s vysokými tresty a doživotí má též rozměr vysoké nebezpečnosti a to právě s účelovým jednáním a vynucením si převozu do některého civilního zařízení a následně možný pokus o útěk ze zařízení, které z daleka nemá tolik rizikových aspektů jako útěk z věznice.

Drogy a návykové látky - fenomén doby, který je čím dál častějším jevem v českých vězeňských zařízeních. Jest-li jsme v minulých letech mohli avizovat, že se nás problematika průniku drog do českých věznic netýká, tak bohužel musíme konstatovat, že v současné době se tato problematika stává problémem číslo jedna. A to bohužel u všech kategorií vězněných osob, výjimečných trestů a doživotí nevyjímaje.

Vězni, kteří v civilním životě zneužívali drogy, se dostávají do prostředí vězení, které jejich návyk minimalizuje. Proto se snaží rychle navazovat kontakty, aby co nejdříve se k těmto látkám dostali. Typickým znakem osobnosti mnohých odsouzených je nízká frustrační tolerance, neschopnost snášet a vyrovnávat se se zátěží. Samotný fakt odnětí svobody, oficiální tlak na dodržování pravidel a režimu, mohutný vliv tak zvaného druhého života odsouzených a další vlivy jsou zdrojem dlouhodobé psychické tenze (Havrlentová, 1997).

Rizika, která přinášejí drogy ve věznicích lze chápat jako rizika:

- bezpečnostní – možnost nepředvídatelného jednání, agresivního chování vězňů, pokusy o pašování drog, korupci,
- zdravotnická – poškozování zdraví včetně rizika přenosu HIV nebo žloutenky,
- psychologická – prohlubování poškozování osobnosti,

- pedagogická – selhávání resocializačního procesu,
- penologická – špatný vliv na druhé vězně, nekázeň,
- reintegrační – zvýšené riziko recidivy trestné činnosti (Sochůrek, 2007).

V obecném pohledu představují drogy nejvyšší možná rizika, která sebou přinášejí spoustu dalších patologických jevů, a která většinou probíhají latentně a skrytě. Ovšem některé se mohou projevit i velmi neočekávaně a překvapivě, a to hlavně v rozsahu intenzity (šikana, hromadné nekázeň, vzpoury, agresivita). Pochopitelně, že drogy a léky jsou velmi žádaným artiklem u doživotně odsouzených vězňů i u odsouzených s výjimečnými tresty, jelikož to vnímají jako určitý prostředek, který jim dává sílu překonávat těžkosti vězení a přežití svého údělu. Pochopitelně je to argumentace a pohled, který chtějí vidět jen oni sami. Problematika drog v českých věznicích je na samostatnou práci jak svoji důležitostí, tak svým rozsahem.

Účelově jsem se o této problematice zmínila ve své práci hlavně z důvodu, aby bylo zřejmé, že přesto, že odsouzení k výjimečným trestům jsou velmi přísně střeženi a mají nastaveny náročné kontrolní systémy, tak se i této skupiny problematika drog a léků týká a o to větší závažností je, že nezdědka dochází k závažným přestupkům a pokusům těchto osob pod vlivem nějaké omamné látky.

2.6 Podmíněné propuštění, milost a amnestie

Podmíněné propuštění je institut založený na tom, že odsouzená osoba k trestu odnětí svobody je propuštěna ještě před uplynutím celé doby uložené soudem, a to pod podmínkou, že povede ve zkušební době řádný život a splňuje další stanovené podmínky.

Podmíněné propuštění z výkonu trestu na doživotí je upraveno v § 62 odst. 2 trestního zákona, který připouští možnost podmíněného propuštění po odpykání nejméně 20 let trestu, se zkušební dobou v rozmezí 1 až 7 let. Možnost podmíněného propuštění i u doživotně odsouzených byla stanovena z důvodu, že trest bez jakékoliv naděje by se rovnal sociální popravě odsouzeného. Nový trestní zákon úpravu trestního

zákonu převzal, neboť stanoví, že osoba odsouzená k výjimečnému trestu na doživotí může být podmíněně propuštěna až po nejméně dvaceti letech výkonu tohoto trestu, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena, a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu (Jelínek, J. a kol., 2006).

Jedním z dalších způsobů zpřísnění výjimečného trestu je ustanovení § 29 odst. 1 trestního zákona (zavedeno novelou trestního zákona č. 290/1993 Sb., účinnou od 1. 1. 1994), ve kterém bylo soudu umožněno spolu s uložením trestu rozhodnout o tom, že se doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou pro účely podmíněného propuštění nezapočítává. V tomto případě jde pouze o fakultativní opatření, které by měl soud užívat jen velmi výjimečně. Trestní zákon účinný do 31. 12. 2009 ani nový trestní zákon nestanoví žádná bližší kritéria, ve kterých případech má soud tento institut využít (Navrátilová, 2010).

Otázka podmíněného propuštění u doživotního vězně se zatím v České republice řešila pouze jedenkrát, a to v případě odsouzeného Zdeňka Ocáska. Soud žádost odsouzeného řešil dvakrát a vždy dospěl ke stejnému závěru, že podmíněnému propuštění nevyhověl.

Právní úprava je v oblasti podmíněného propuštění velmi strohá. Trestní zákon z roku 1961 stanovil, že odsouzený může být podmíněně propuštěn na svobodu za podmínek stanovených v § 61 až 64 trestního zákona, pokud odsouzený prokáže polepšení svého chování a plněním svých povinností. Současně lze očekávat, že v budoucnosti povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Podle nového trestního zákona (§ 88 odst. 5) může být osoba odsouzená k výjimečnému trestu odnětí svobody na doživotí propuštěna nejdříve po dvaceti letech výkonu trestu odnětí svobody, nehrozí-li s ohledem na okolnosti činu, za který byla odsouzena a povahu její osobnosti opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu. V případě výjimečného trestu nad dvacet do třiceti let přichází podmíněné propuštění v úvahu až po vykonání dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody (§ 88 odst. 4 nového trestního zákona).

V případě, že soud rozhodnul během zkušební doby o vykonání zbytku trestu odsouzeného k doživotnímu trestu, je již opětovné podmíněné propuštění z výkonu tohoto trestu zákonem výslovně vyloučeno (§ 91 odst. 4 věta druhá nového trestního zákona).

O podmíněném propuštění rozhoduje vždy soud podle ustanovení § 331 až 333 trestního řádu. Z těchto ustanovení je z hlediska doživotního trestu nejdůležitější, že o podmíněném propuštění se rozhoduje na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice, v níž se vykonává trest, na žádost odsouzeného nebo i bez takovéto žádosti. Podmíněné propuštění může též navrhnout zájmové sdružení občanů, nabídne-li převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného (Navrátilová, 2010).

Milost a amnestie

Odsouzenému k výjimečnému trestu může být v souladu s ustanovením trestního řádu udělena milost prezidenta republiky nebo může být použita amnestie. President má právo v souladu s ustanovením čl. 62 písm. g) Ústavy a § 366 trestního řádu udělovat milost. Na základě tohoto práva může prezident republiky odpouštět a zmírňovat uložené tresty. Dále prezident republiky může v souladu s ustanovením čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy udělovat amnestii. Zatímco milost je individuálním aktem směřujícím ke konkrétnímu odsouzenému, amnestie je udělována hromadně. Obsahem amnestie vzhledem k výjimečně odsouzeným je agraciace - prominutí nebo zmírnění pravomocně uložených trestů. O použití amnestie rozhoduje soud, který ve věci rozhodnul v prvním stupni, popřípadě soud, v jehož obvodu se trest vykonává, rozhoduje-li se o použití amnestie v době, kdy je posuzovaná osoba ve výkonu trestu odnětí svobody § 368 trestního řádu. Byl-li trest nebo jeho zbytek při udělení milosti prominut, může být zároveň v souladu s ustanovením § 369 trestního řádu odsouzenému uloženo plnění určitých podmínek. Plnění těchto podmínek sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. O tom zda odsouzený, kterému byl trest prominut milostí prezidenta republiky, splnil uloženou podmínku, či nikoliv, rozhoduje prezident republiky (Navrátilová, 2010).

3. Vnitřní a vnější diferenciaci, bezpečnost

3.1 Organizace a systém umístování

Umístování odsouzených v rámci České republiky je přesně organizován vězeňskou službou. Za umístění odsouzeného do některé z věznic je plně odpovědná vězeňská služba. Věznice v České republice se dělí do čtyř základních vnějších diferenciacních skupin a to:

- a) **věznice s dohledem** – jedná se o nejmírnější typ vězeňského zařízení,
- b) **věznice s dozorem** – jedná se o mírný typ určený pro odsouzené s kratšími tresty a s tresty menší společenské nebezpečnosti,
- c) **věznice s ostrahou** – jedná se o věznice s poměrně vysokým stupněm zabezpečení,
- d) **věznice se zvýšenou ostrahou** – nejprísnejší typ vězeňského zařízení.

Právě do věznic se zvýšenou ostrahou jsou umístovány osoby odsouzené k výjimečným trestům odnětí svobody a doživotí. V České republice je největší věznicí Věznice Valdice, dále pak věznice Mírov, Karviná, Opava a Plzeň.

O příslušné kategorii výkonu trestu v rámci vnější diferenciaci vždy rozhodne soud při vynesení rozsudku. Další umístění odsouzeného v rámci České republiky do kategorie zvýšené ostrahy je na vězeňské službě, která při umístování výjimečných a doživotních trestů přihlíží k nebezpečnosti pachatele, k místu bydliště a v neposlední řadě ke kapacitním možnostem. V rámci vnitřní diferenciaci – rozdělení odsouzených do prostupných skupin vnitřní diferenciaci jsou zřizovány tzv. zvláštní oddělení pro odsouzené s doživotními tresty a pro odsouzené zvlášť nebezpečné nebo agresivní.

Prostupná vnitřní diferenciaci (PSVD) – „skupina“, do které je odsouzený zařazen v návaznosti na tom jak plní programy zacházení, zda je v průběhu výkonu trestán nebo naopak odměňován (Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, Vězeňství, 2010).

Oddělení se zesíleným stavebnětechnickým zabezpečením (OZSTZ) – oddělení, kde jsou umístěováni odsouzení, kteří spáchali zvláště závažný trestný čin nebo to vyžadují výjimečné okolnosti. Do těchto oddělení jsou automaticky umístěováni doživotně odsouzení. Postulace výkonu trestu odnětí svobody je upravena v nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR. Doživotní trest odsouzených mužů se vykonává ve věznicích, v nichž jsou zřízeny oddělení se zesíleným zabezpečením. O umístění do těchto věznic rozhoduje referát dislokace vězněných osob odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR po projednání v bezpečnostní komisi a s příslušným ředitelem. Jsou zde stanoveny 3 přístupné skupiny pro odsouzené. O stanovení nebo změně skupiny rozhoduje na návrh odborné (zařazovací komise) ředitel věznice (Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, Vězeňství, 2010).

Do první přístupné skupiny jsou zařazováni odsouzení zpravidla po vyhodnocení pěti po sobě jdoucích hodnotících období pobytu. Do druhé přístupné skupiny jsou zpravidla zařazováni všichni odsouzení nastupující výkon trestu doživotí a odsouzení, kteří nesplňují kritéria pro první skupinu. Do třetí přístupné skupiny jsou zařazováni odsouzení, kteří se dopouštějí závažných přestupků proti vnitřnímu řádu věznice a je prokazatelné, že jejich chování nebylo možno zvládnout běžnými postupy, a odsouzení, kterým byl stanoven minimální program zacházení. Dále zejména ti, kteří spáchali v průběhu výkonu trestu zvláště závažný úmyslný trestný čin a bylo jim za tento trest sděleno obvinění. Odsouzeným náleží stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném v zákoně s přihlédnutím k charakteru výkonu trestu na doživotí. V celách, kde jsou ubytováni, vykonávají svůj trest samostatně a v první přístupné skupině lze za určitých okolností ubytovat doživotně odsouzené po dvou (Navrátilová, 2010).

Vnitřní diferenciací tvoří i určitou motivační skupinu pro odsouzené, kteří se z pochopitelných důvodů snaží ve vnitřním diferenciačním systému posunout do první přístupné skupiny a tím si zaručit to málo výhod co tato skupina umožňuje.

Co se týče vnější diferenciací, přestože o ní výlučně rozhoduje soud, je možno na základě dobrého chování, pravidelného kladného hodnocení odsouzeného a po příslušné době navrhnout soudu přeřazení odsouzeného ze zvýšené ostrahy

do věznice s ostrahou, dokonce za jistých okolností časem do věznice s dozorem. V systému českého vězeňství jsou takové případy známy a byť jsou zcela výjimečné, působí značně motivačně na odsouzené s výjimečnými tresty. Pochopitelně je potřeba zmínit, že existuje i cesta opačná, a to jak ve vnější tak vnitřní diferenciaci, kdy se může odsouzený dostat rozhodnutím soudu do věznice s přísnějším režimem nebo zcela běžně do vyšší vnitřní prostupné diferenciacní skupiny.

3.2 Vnitřní a vnější diference

Diferencování vězňů ukládá zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody (§§ 5 – 8).

Diference vnější – daná pohlavím, věkem, kriminální kariérou (prvotrestaní a recidivisté), zařazením vězně do typu věznice soudem, kde se setkávají kritéria právní, daná zákony a tzv. nebezpečnost vězně pro společnost.

Diference vnitřní – je prováděna v mantinelech daných diferenciací vnější a týká se zařazování vězňů dle jejich osobností, chování, nebezpečnosti a podobně.

„Účelná, funkční diference vězňů uvnitř vězeňských zařízení se stala požadavkem praxe teprve tehdy, když vězení přestalo plnit pouze krátkodobou „detenční funkci“, protože dokud bylo čekárnou na rozsudek a jeho výkon skladištěm lidí čekajících na smrt, která v daných podmínkách musela rychle přijít, nemělo diferencování vězňů žádný smysl. Proto nebývali odděleni ani lidé různého pohlaví a věku“ (Petr, 1999).

Změnou filosofie trestu odnětí svobody a jeho pojetí, „když se vězení stalo samo o sobě trestem“ a penitenciární snažení se soustředilo na návrat vězně do společnosti, nastoupila i nutnost vnitřní diference vězňů ve věznicích a hledání metod účinného působení na ně (Sochůrek, 2007).

Diferenciace dle právních kritérií – je zpravidla založena na charakteru a závažnosti trestné činnosti spojených s vynesenou délkou trestu. Zejména skupiny recidivistů se vyznačují neobvyklou mírou vnitřní soudružnosti a tolerance a nepřekonatelnou odolností vůči vnějším vlivům, zejména vůči korektnímu působení personálu věznic (Sochůrek, 2007).

Diferenciace dle osobnostních charakteristik – základním problémem je vymezení normality, zejména normality osobnosti. Hranice normy jsou pohyblivé, normalita může být posuzována podle mnoha různých kritérií v závislosti na okolnostech, které toto hodnocení vyžadují.

Podle Hartla je normalita osobnosti nejčastěji v obecné rovině charakterizována těmito znaky:

- přiměřeností vnímání reality,
- přiměřeným sebepoznáním,
- schopností ovládat vlastní chování,
- přiměřeným sebevědomím a sebeúctou,
- schopností vytvářet a udržovat citové vztahy,
- čínorodostí (Sochůrek, 2007).

Progresivní diferenciace – základem tohoto přístupu je diferenciace odsouzených podle jejich přístupu k plnění povinností ve výkonu trestu odnětí svobody, kvality jejich chování, označovaného za dobré. Tento systém je umožněn návratem k jednoduchým deskriptivním kritériím založeným na filozofickém pragmatismu, neseném extrémním psychologickým behaviorismem. V praxi vězněná osoba, která akceptuje požadované vzory chování dané penitenciárním systémem, postupuje v rámci vnitřní diferenciace do stále vyšších kategorií, které jsou charakterizované progresivně rostoucími výhodami, stále větším rozsahem odměn a práv a stále menšími újmami. Tento přístup vede k tomu, že u vězně jsou posuzovány pouze vnější viditelné znaky projevu psychiky, chování a dosažený stupeň konformity (Petr, 1999).

Diferenciace dle nebezpečnosti vězně – toto kritériu v sobě v různé míře kombinuje tři předchozí diferenciace. Nebezpečnost vězně ve vztahu ke společnosti je zpravidla vyjádřena délkou trestu, zařazením do typu věznice i případným uložením

ochranného opatření po propuštění na svobodu. Tato nebezpečnost může, ale také nemusí být přímo úměrná nebezpečnosti vězně z hlediska jeho chování ve vězení, a to jak vůči personálu tak, vůči vězňům samotným. „Nebezpečnost vězně“ se rovněž vyvíjí a velmi často lze pozorovat spíše eskalaci závažné trestné činnosti co do jejího charakteru, tak zejména způsobu spáchání.

Nebezpečnost vězně ve vztahu k jeho životu ve vězení je zpravidla přítomností různých psychických poruch. Stupeň prizonizace a její hloubka je stanovena podle závažnosti spáchaného trestného činu, délky trestu a osobnosti vězně, paradoxně může vést k zjevnému rozporu mezi skutečnou nebezpečností vězně pro společnost a jeho příkladným chováním ve vězení.

V podstatě jde o střet koncepce protekcionistické (je-li pochybnost či možnost, že někdo něco udělá, pak izolovat, trestat, věznit) a koncepce antiprotekcionistické (je-li tato pochybnost, nechat na svobodě nebo propustit, nikdo nesmí být vězněn za něco, co neudělal (Sochůrek, 2007).

Podobně jako v kriminalistické psychologii lze v tomto ohledu hovořit o dvou chybách:

- **alfa chyba** – jedinec je seznán ne-nebezpečným, ačkoli nebezpečný je,
- **beta chyba** – jedinec je omylem označen za nebezpečného, rozdělení nebezpečných odsouzených (Čírtková, 1998).

Typologie odsouzených:

- **prosociální** – lidé socializované, trestná činnost je epizodická, jedinec je orientován na běžné sociální normy, osobnost člověka není poruchová a je možnost reintegrace,
- **antisociální** – člověk, který má dobře osvojené normy party nebo gangu, jejichž normy jsou v rozporu s normami společnosti, umí se přizpůsobovat, ale sociálně negativnímu prostředí,
- **pseudosociální** – člověk s labilním systémem norem,
- **asociální** – lidé trpící často poruchou osobnosti (nejčastěji disociální), chybí jim autoregulace, špatně se ovládají (Sochůrek, 2007).

Pojmenovat veškerá kritéria a zákonitosti vnější a vnitřní diferenciaci je velmi obtížné a velmi obsáhlé. Zatímco jsem se v předešlých kapitolách více věnovala vnější diferenciaci ve vztahu k bezpečnosti a k osobám ve výjimečných trestech a doživotí, v této podkapitole jsem se snažila nastínit vnitřní diferenciaci z hlediska osobnostních rysů a kritérií odsouzených osob. Možná by se mohlo zdát, že se tyto diferenciací znaky netýkají odsouzených ve výjimečných trestech a doživotí, ale ve skutečnosti tomu tak není. Je velmi složité v této oblasti diferencovat, takže hlavní zvláštnosti k této specifické skupině vězněných osob je právě v hledisku bezpečnostním. V ostatních kritériích se řadí mezi ostatní odsouzené a příliš se neliší.

3.3 Eskortování odsouzených v rámci věznic ČR

V každém vězeňském systému musí být zajišťován systém přemísťování vězněných osob, který odborně nazýváme eskortováním. Druhy a způsoby eskortování je poměrně složitý systém, který se často mění, a to hlavně z důvodu bezpečnosti.

V obecné rovině lze konstatovat, že eskortní činnost dělíme na:

- přímé eskorty,
- eskorty do zdravotnických zařízení,
- eskorty k soudnímu líčení,
- dálkové eskorty,
- mimořádné bezpečnostní eskorty.

Přímé eskorty

Jsou prováděny zpravidla mimořádně, a to na základě nečekané nutnosti o přemístění vězněné osoby do jiného vězeňského zařízení, většinou se jedná o dohodu jednotlivých ředitelů věznic. Samotných důvodů, kdy se rozhoduje o přímé eskortě může být celá řada, ale zpravidla se jedná o spojení eskorty s bezpečnostním důvodem nebo důvodem zdravotním. Podstata přímé eskorty spočívá v tom, že se jedná o mimořádnou eskortu, která není plánovaná a rovněž se dá říci, že ve většině případů se jedná o individuální eskortu tzn., že se eskortuje odsouzený jedinec, nikoliv skupina. Pochopitelně z těchto důvodů se jedná o nejčastější způsob eskortování

odsouzených s výjimečnými tresty a s odsouzenými na doživotí. Pokud bychom chtěli být přesní, pojmenovali bychom v těchto případech takové eskorty jako eskorty přímé – bezpečnostní.

Způsob provádění takových eskort bývá velmi náročný na bezpečnost, ale také na ekonomiku. Je pravidlem, že při přímé eskortě jsou vždy minimálně dva příslušníci jako dozor na jednoho vězně. Pokud připočteme řidiče vozidla a skutečnost, že se mimořádné přímé eskorty provádí převážně po pracovní době a v době nočního klidu je zřejmé, že náklady na takovéto eskortování jsou značně finančně náročné. Přičteme-li ještě velmi nebezpečnou osobu, tak složení a počet eskortujícího dozoru může být výrazně posílen a úměrně k navýšení příslušníků a technických prostředků se promítá do vynaložených finančních nákladů.

Samostatnou kapitolou je bezpečnost takových eskort a nebývá pro vězeňskou službu jednoduché vždy citlivě a správně posoudit složení, trasu a čas, aby nedošlo k případné mimořádné události jako je útěk či přepadení eskorty.

Eskorty do zdravotnických zařízení

Nejčastější prováděná mimořádná eskorta v českém vězeňském systému. Eskortní systém provádí hromadné plánované eskorty do zdravotnických zařízení, zpravidla nemocnice a k těmto eskortám bývá určen jeden den v týdnu, v krajských věznicích bývají určeny dny dva. Podstata spočívá v tom, že v rámci celé věznice odpovědný lékař na základě vyšetření rozhodne o nutnosti speciálního vyšetření vězněné osoby v civilním nemocničním zařízení, a to hlavně z důvodu, že vězeňská služba v těchto případech nemá k dispozici odpovídající lékařské specialisty, pracoviště nebo přístroje. V určený den, zpravidla úterý nebo čtvrtek, dle uzavřené smlouvy mezi nemocnicí a příslušnou věznicí se hromadně odvezou odsouzené osoby do daného nemocničního zařízení, kde jsou pod stálým dohledem předvedeny, vyšetřeny a poté odvezeny zpět do věznice.

V rámci úspor bývá v daném nemocničním zařízení zřízena tzv. odkládací zabezpečená místnost, kde se odsouzené osoby po vyšetření shromažďují, jsou zde střeženy a po ukončení vyšetření posledního vězně odvezeny zpět do příslušné věznice. Co se týče bezpečnosti takovýchto eskort není nikterak vysoké,

protože se tímto způsobem zpravidla převážejí a eskortují odsouzení s mírnějšími tresty a jsou pečlivě vybírány, zdali splňují z bezpečnostního hlediska podmínky hromadné eskorty.

Zcela opačným problémem jsou zdravotní mimořádné a přímé eskorty. Ty jsou prováděny neplánovaně dle akutní potřeby vězněné osoby, respektive při velmi závažných zhoršeních zdravotních stavů či při přímém ohrožení života na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře, který konstatuje, že eskorta je nezbytná, a že věznice není v danou chvíli schopna poskytnout odpovídající péči. Bohužel při těchto eskortách dochází v mnoha případech o zcela záměrnou snahu o opuštění věznice. Častým důvodem odsouzených bývá sebepoškození, zkreslování zdravotního stavu, simulace, či vyvolávání příznaků závažných nemocí. Z důvodu převážně ekonomických, ale i personálních není vždy ve vězeňském zařízení k dispozici ošetřující lékař a tak je nucena akutní situaci posoudit zdravotní sestra, která musí rozhodnout o mimořádné zdravotní eskortě a vždy spolehlivě a přesně rozpoznat, zdali se jedná o akutní stav nebo dokonalou simulaci, což je více než složité.

Není mnoho možností jak opustit věznici. Pokud pomineme konec trestu, zůstává nám propuštění ze zdravotních důvodů nebo útěk. A právě z hlediska útěku jsou tyto nečekané mimořádné zdravotní eskorty prováděné převážně v nočních hodinách a ve dnech pracovního klidu tím největším nebezpečím.

V době, kdy není pro odsouzeného složité sehnat mobilní telefon a informovat své komplice o simulovaném zhoršení zdravotního stavu a předpokládané zdravotní eskortě není nic složitého a bohužel ani výjimečného. Jako příklad bych uvedla únos ze zdravotní eskorty odsouzeného Tauchena, kterého v nemocnici v nočních hodinách čekala manželka a se zbraní v ruce odzbrojila eskortu a manžela unesla. Jak celá věc dopadla je jiná kapitola, ale tento případ jasně ukázal, jak je v podstatě takový únos jednoduchý. Nedlouhou dobu před únosem odsouzeného Tauchena došlo dle stejného scénáře k únosu dalšího odsouzeného z nemocničního zařízení v Sokolově, kterého unesl se zbraní v ruce jeho přítel. Takže je zcela patrná nebezpečnost takovýchto eskort a pokud ještě přičteme, že je do takového zařízení eskortována zvláště nebezpečná osoba s výjimečným nebo doživotním trestem, jedná se o nejvyšší bezpečnostní riziko. Zde už záleží pouze na dobré práci vězeňské služby, správné doby, skladbě eskorty,

zajištění místa a v neposlední řadě odpovědný přístup osoby, která zhoršení zdravotního stavu posuzuje.

Eskorty k soudním líčením

Jedná se o nejpočetnější druh eskortní činnosti, ale vzhledem k tomu, že se týká převážně osob ve výkonu vazby, budu se touto činností zabývat jen okrajově. Jak již bylo zmíněno, jedná se o eskortování obviněných, kteří jsou umístěni ve vazebních věznicích k soudním líčením. Umístění obviněného je vždy dáno krajskou příslušností soudu. Osoby jsou k těmto soudům průběžně eskortovány dle žádosti soudu po dobu, než je vyneseno rozhodnutí soudu a rozhodnuto o odsouzení nebo zproštění obviněné osoby. Systém eskortování obviněných je poměrně obsáhlý a složitý. Nicméně nelze jednoznačně konstatovat, že se tyto eskorty týkají pouze obviněných byť z celkového počtu eskort, tak eskorty odsouzených k soudům představují nízké procento. K soudům se eskortují odsouzení, u kterých je vedeno další trestní stíhání nebo pokud se dopustí trestných činů ve výkonu trestu odnětí svobody. Co se týče osob s výjimečnými tresty a tresty doživotí, platí naprosto stejné podmínky s výjimkou podmínek bezpečnostních.

Dálkové eskorty

Nejmasovější systém eskortování vězněných osob. V podstatě se jedná o jakýsi „svoz“ mezi jednotlivými věznicemi a vazebními věznicemi. Jedná se o systém svozu, který se provádí autobusy v intervalech dvakrát v týdnu. Jsou přesně určena eskortní střediska, kde se provádí příjem a současně jaký si výdej vězněných osob, kde se vězni přivezou na místa určení a poté si je jednotlivé věznice přebírají a přiváží do věznic, do kterých je vězněná osoba dispečerem určena.

Tento systém eskortování vězněných osob se týká i osob s výjimečnými tresty, pokud se nejedná o osoby velmi nebezpečné nebo agresivní. V těchto případech se používají eskorty přímé bezpečnostní. Není vyloučeno, že se takové eskorty zúčastní i osoba na doživotí odsouzená, ale to vždy záleží na okolnostech a posouzení bezpečnostní komise, zabezpečení eskortního autobusu a dalších mnoha objektivních skutečností. Je potřeba velmi pečlivě zvážit zařazení takové osoby do systému dálkové eskorty už s přihlédnutím, že v autobuse bývá někdy i více než čtyřicet odsouzených, na které dohlíží pouze čtyř nebo pětičlenná skupina příslušníků vězeňské služby a služební pes. Pochopitelně se musí vyloučit agresivní osoba, která by mohla způsobit

během přesunu pokus o vznik vzpoury nebo narušení celé eskorty. Zde ani nejde o samotnou výši trestu jak o osobu samotného odsouzeného.

Vyloženě konfliktní a agresivní jedinci se snaží být převáženi jiným způsobem. Jestliže je i v takové eskortě zařazen odsouzený s výjimečným trestem nebo doživotí, stále se pohybuje mezi přesně vytipovanými věznicemi určenými pro tyto odsouzené čili Valdice, Mírov, Karviná, Plzeň, Rýnovice, Horní Slavkov a Opava. Umístění takového vězně je v jiném typu věznice, byť dočasně, nepřipustné.

Mimořádné bezpečnostní eskorty

Jedná se vždy o eskorty přímé (výše uvedené) s tím rozdílem, že se jedná vždy o specifickou eskortu, která je individuálně plánovaná, a to jak svým provedením, tak i prostředky. Právě tyto eskorty jsou nejvíce využívány u nebezpečných osob, u odsouzených k výjimečným trestům a téměř zpravidla u doživotně odsouzených. Tyto eskorty jsou velmi náročné na technické zabezpečení i na fyzickou ostrahu. Ve velké většině se tak děje za doprovodu dalších služebních vozidel a mnohdy s výpomocí jiných bezpečnostních složek převážně Policie České republiky. Vše je přísně utajeno a odsouzený se o svém eskortování dovídá v momentu odjezdu.

Platí přísná pravidla pro zacházení s informacemi pro samotnou vězeňskou službu. Vězeňská služba k těmto účelům disponuje speciálně zařízenými vozidly, které jsou pancéřové a speciálně vybavené proti případnému útoku zvenčí. Jedná se o zcela výjimečné eskorty zajišťující převozy nejnebezpečnějších vězňů, zájmových osob a téměř vždy vězňů doživotně odsouzených. Jsou velmi náročné na organizaci a utajení a nejdražší ze všech prováděných eskortních činností. Jsou známy eskorty, u kterých byla asistence i policejního vrtulníku (například některé eskorty odsouzeného Kajínka po útěku z věznice Mírov).

Eskortní systém v širším měřítku představuje pro Vězeňskou službu České republiky jedno z největších rizik z hlediska bezpečnosti. Během jednoho roku se v České republice provede téměř 130 000 tisíc eskort s vězni, ať už eskort k soudům, dálkových, přímých nebo mimořádných. Pokud vezmeme v úvahu, že k dnešnímu dni si odpykává trest odnětí svobody v České republice téměř 24 000 vězňů, tak připadá

na jednu odsouzenou osobu šest eskort za jeden rok, což je skutečně nepředstavitelné riziko.

3.4 Kázeňské tresty a donucovací prostředky

Ukládání kázeňských trestů odsouzeným se řídí zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Kázeňský trest odsouzenému lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného. Před uložením kázeňského trestu musí být odsouzenému umožněno, aby se k dané věci vyjádřil. Uložený kázeňský trest musí být úměrný závažnosti přestupku a musí být v souladu se zájmem na dosažení účelu trestu. Za kázeňský přestupek lze uložit jen jeden kázeňský trest. Trest propadnutí věci lze uložit i vedle jiného kázeňského trestu. Kázeňský trest nelze uložit, jestliže od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba delší jednoho roku (zákon č. 169/1999 Sb., § 47 odst. 1, 2, 3).

Druhy kázeňských trestů

- a) důtka,
- b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- d) pokuta až do výše 1 000,- Kč,
- e) propadnutí věci,
- f) umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění úkolů programu zacházení,
- g) celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů,
- h) umístění do samovazby až na 20 dnů,
- i) odnětí výhod vyplývající z předchozí kázeňské odměny.

Výkon kázeňských trestů uvedených v odstavci 3 písm. f) a g) lze uložit též podmíněně se zkušební dobou až na 6 měsíců. Zkušební doba počíná běžet právní mocí rozhodnutí o kázeňském přestupku. Nespáchá-li odsouzený během zkušební doby jiný kázeňský přestupek, kázeňský trest se zahradí. V opačném případě odsouzený kázeňský

trest vykoná a tím není dotčena jeho odpovědnost za kázeňský přestupek spáchaný ve zkušební době (zákon č.169/1999 Sb., § 46, odst. 1, 2, 3, 4).

Kázeňskou pravomoc nad odsouzenými vykonává generální ředitel vězeňské služby a ředitelé věznic. Jiní zaměstnanci vězeňské služby mohou kázeňskou pravomoc vykonávat, pokud k tomu byli zmocněni generálním ředitelem nebo s jeho souhlasem ředitelem věznice. Generální ředitel vězeňské služby rozhoduje v kázeňském řízení jen o stížnosti proti uložení kázeňského trestu (zákon č.169/1999 Sb., § 51, odst. 1, 2).

Odsouzený má právo do 3 dnů ode dne oznámení rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat proti němu stížnost. Odkladný účinek má jen stížnost proti uložení kázeňského trestu propadnutí věci.

Proti rozhodnutí o zabrání věci má pachatel kázeňského přestupku a osoba, které se rozhodnutí o zabrání věci přímo týká, právo do 3 dnů ode dne oznámení tohoto rozhodnutí podat stížnost, která má odkladný účinek. O stížnosti rozhodne do 5 pracovních dnů od jejího podání ředitel věznice nebo k tomu zmocněný zaměstnanec vězeňské služby. K rozhodnutí o stížnosti nelze zmocnit zaměstnance, který kázeňský trest uložil nebo, který rozhodnul o zabrání věci. O stížnosti proti rozhodnutí ředitele věznice vždy rozhodne generální ředitel vězeňské služby. Přezkoumáním rozhodnutí o propadnutí nebo zabrání věci soudem se lze domáhat za podmínek stanovených zvláštním předpisem ve stejném rozsahu, v jakém je takový přezkum možný v řízení o přestupku (zákon č.169/1999 Sb., § 52 odst. 1, 2, 3, 4).

Prominutí kázeňského trestu lze udělit jestliže:

- Výkon kázeňského trestu, proti jehož uložení již nelze podat stížnost nebo vzhledem k dalšímu chování a jednání odsouzeného potřebný, lze tento trest prominout.
- Jestliže další výkon kázeňského trestu není potřebný, protože odsouzený projevuje účinnou snahu po nápravě, lze od výkonu jeho zbytku upustit.
- Prominutím kázeňského trestu a upuštěním od výkonu jeho zbytku se kázeňský trest považuje za vykonaný (zákon č. 169/1999 Sb., § 53 odst. 1, 2, 3).

Zahlázení kázeňského trestu

- Jestliže po výkonu kázeňského trestu odsouzený splní podmínky pro udělení kázeňské odměny, lze mu místo jejího udělení zhladit kázeňský trest.
- Zahlázením kázeňského trestu se na odsouzeného hledí, jako by mu nebyl kázeňský trest uložen (zákon č. 169/1999 Sb., § 54 odst. 1, 2).

Pořadí ani výše trestu není obligatorně stanovena. Při udělování trestu je přihlíženo k osobě pachatele, k recidivě přestupků, k celkovému chování odsouzeného a dalším skutečnostem. Ukládání kázeňských trestů u osob odsouzených k výjimečným trestům a trestům doživotí se řídí stejným zákonem a stejnými pravidly jako ukládání trestů jiným odsouzeným zařazeným do mírnějších kategorií výkonu trestu odnětí svobody. Samotné uložení kázeňského trestu má zásadní vliv na pozdější možnosti přeřazování odsouzených do mírnějších typů věznic, pro zpracovávání hodnocení na podmíněná propouštění a pochopitelně i pro průběžná hodnocení doživotně odsouzených a odsouzených s výjimečnými tresty. Při žádosti o propuštění je vždy velmi důkladně přihlíženo k chování odsouzeného po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody a pochopitelně jsou i vyhodnocovány důvody případných uložených kázeňských trestů a odměn.

Donucovací prostředky

Jsou uvedeny v zákoně č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR. Donucovací prostředky jsou v zákoně uvedeny jako krajní prostředek k nezbytnému zajištění pořádku a bezpečnosti, kdy je příslušník při plnění svých úkolů oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví. Úmyslně poškozují majetek, násilím se snaží mařit výkon trestu odnětí svobody nebo narušují pořádek a bezpečnost v prostorách vězeňské služby, ve věznicích a budovách soudů, jakož i v jiných místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva a v bezprostřední blízkosti střežených objektů.

Donucovacími prostředky jsou:

- hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany,
- předváděcí řetízky,
- pouta,

- poutací popruhy,
- pouta s poutacím opaskem,
- slzotvorné prostředky,
- obušek,
- služební pes,
- vodní stříkač,
- zásahová rozbuška,
- expanzní zbraně,
- úder střelnou zbraní,
- hrozba střelnou zbraní,
- varovný výstřel.

Příslušník rozhoduje, který z donucovacích prostředků použije dle konkrétní situace tak, aby dosáhl účelu sledovaného služebním zákrokem. Přitom je povinen dbát, aby použití donucovacího prostředku bylo úměrné účelu zákroku, a aby jim nebyla způsobena újma zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti protiprávního jednání (zákon č. 555/1992 Sb., § 17 odst. 1, 2, 3).

3.5 Bezpečnost a její aspekty

Celá práce popisuje způsob a výkon doživotních a výjimečných trestů a tudíž je oblast týkající se bezpečnosti naprosto prioritní. V této kapitole se budu výhradně věnovat výjimečným trestům a s nimi spojenou bezpečností. Úkolem vězeňské služby je zabezpečit výkon trestu velmi nebezpečných osob tak, aby nemohly jakýmkoli způsobem ohrozit bezpečnost společnosti. Tudíž lze říci, že bezpečnost u těchto pachatelů byla v minulosti, je v současnosti a pravděpodobně i do budoucna bude věcí naprosto primární. Resocializace, programy zacházení, vzdělávací aktivity i jiné výchovné či sportovně společenské činnosti ve směru k vězněné osobě budou vždy důležitou, neopomenutelnou, ale sekundární záležitostí.

V jakých věznicích a v jakých oddílech jsou takové osoby umístovány bylo již popsáno v předchozích kapitolách. Nyní bych se chtěla věnovat bezpečnosti dynamické,

kteřá má jedinou šanci být opravdu funkční bezpečností. Pokud se na tento pojem zeptáme, mnozí z nás neví, co si pod tím představit. Ano nejsou to mříže, zdi, ostatné dráty nebo zbraně, ty určitě a bezesporu do oblasti bezpečnosti patří, ale pokud používáme tento pojem, máme na mysli bezpečnostní systém, jakýsi řád, který je vzájemně propojen a podílí se na něm všichni zaměstnanci bez rozdílu hodnosti a funkcí. Jsou to spojené nádoby bezpečnosti, do kterých je potřeba zařadit účinné vzdělávání zaměstnanců, jejich přípravu a neustálou komunikaci o nebezpečnosti pachatelů, je to jakési procitnutí z latergie profesní slepoty a nastartování funkčního vysoce efektivního systému.

Pokud bychom znali příčiny útěku vězně Kajínka, ale i jiných závažných případu útěků, nalezneme vždy stejné jmenovatele a těmi jsou profesionální slepota, podcenění situace a hlavně ve vězeňství velmi zvyklý jev a tím je stereotyp. Mnozí odborníci se dlouhodobě zabývají, jak těmto jevům předcházet, jak zastavit otupělost a udržet u těchto zvláště nebezpečných vězňů ostrážitost. Vězeňská služba tento problém rozděluje do dvou základních skupin. První je ve vztahu k nebezpečným vězňům a druhá k zaměstnancům, kteří se s těmito skupinami vězňů setkávají

Ve vztahu k vězňům má propracovaný systém rotací doživotních a zvláště nebezpečných vězňů. Ve skutečnosti to funguje tak, že doživotně odsouzení jsou v nepravidelných intervalech přemístováni do vybraných věznic, v rámci věznic se zvýšenou ostrahou, a to do oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením. Účel těchto rotací je snaha minimalizovat možnost důkladného a podrobného seznámení s prostředím, proniknutí do kontrolního systému dané věznice nebo oddělení a v neposlední řadě i určité znemožnění ovlivnění a získávání dozorců na tzv. "svoji stranu". K těmto rotacím jsou značné připomínky některých odborníků, kteří se domnívají, že to nemá dobrý vliv na psychiku odsouzeného a na následnou práci s ním. Zastánci některých nevládních organizací jako je například Český helsinský výbor rovněž tuto praxi kritizují, ale bezpečnostní hledisko jasně ukazuje prioritu těchto opatření, byť za cenu určitých negativních jevů, které tato rozhodnutí přináší.

Velmi podobným způsobem se pracuje i s dozorci, kteří jsou zařazeni k dlouhodobějšímu výkonu práce s těmito odsouzenými. Také tito zaměstnanci jsou v určitých periodách přerazováni na jinou práci v rámci jiného oddělení a po čase jsou

opět vrácení zpět. Je to velmi složitý systém, ale jasně ukazuje, že pracovník, který je dlouhou dobu na oddělení mezi těmi nejtěžšími zločinci mívá profesní slepotu a vykazuje tzv. syndrom vyhoření.

Z hlediska bezpečnosti je právě skupina odsouzených k výjimečným trestům a doživotí tou nejsložitější skupinou a nejen proto, že se dopustili závažných trestných činů a ostražitost v jejich blízkosti může být frustrující, tak i proto, že tato skupina osob, ať se může zdát sebe divnější je nejvíce poslušná, vlídná, slušná a pořádkumilovná. Všechny tyto skutečnosti vyvolávají pocity bezpečí a určité pohody, ale bývá to čekání na chybu a podcenění, které může mít nedozírné následky.

Vězni odsouzeni na doživotí mají mnoho důvodu proč se chovat slušně. Jsou ve výkonu trestu velmi omezeni jak pohybem, tak možnostmi volnočasovými a snaha o přeřazení do mírnější diferenciacní skupiny je naprosto zřejmá. Ve většině případů se jedná o účelové, ale také snadno pochopitelné jednání. Jsou si dobře vědomi, že je čeká velmi dlouhý život za mřížemi a dělají vše proto, aby si ho dokázali nějakým způsobem zpříjemnit a ulehčit.

Je mnoho otázek a odpovědí týkající se bezpečnosti českých věznic, je mnoho názorů, ať již od laické, tak odborné veřejnosti, ale neexistuje naprosto spolehlivý a osvědčený model jak bezpečnost zajistit. Je jisté, že toho lze dosáhnout spojením technické a dynamické bezpečnosti, ale také komunikací, přehledem a na straně druhé přísností, dochvilností a nepodceňováním. Pokud bych se mezi těmito pojmy udělalo rovnítko, mělo by název profesionalita a profesionální přístupy. Když bych měla shrnout jaká je správně nastavená bezpečnost ve věznici, odpověděla bych taková, odkud neutíkají vězněné osoby.

Empirická část

4. Výzkum s doživotně odsouzenými

4.1 Vzor dotazníku, vyhodnocení dotazníků

Dotazník

1. Jak dlouho jste ve výkonu trestu?
2. Cítíte se vinen?
3. Máte ve věznici možnost pracovat, případně máte o práci zájem?
4. Co je pro Vás ve výkonu trestu nejsložitější?
5. Jak trávíte volný čas?
6. Cítíte na sobě nějaké změny (osobnostní, intelektuální, deprese, vztek, bezmoc)?
7. Myslel jste někdy na sebevraždu? Pokusil jste se o ni?
8. Zažíváte ponížení či šikanu ze strany dozorců?
9. Co nejvíce na výkonu trestu postrádáte? Co Vám nejvíce schází?
10. Litujete svého činu, sám sebe?
11. Existuje nějaká motivace ve výkonu trestu?
12. Co Vám výkon trestu dal a co Vám vzal?
13. Co považujete za špatné a coby jste změnil ve výkonu trestu?
14. Vyznáváte náboženskou víru? Jakou?

V empirické části se budu věnovat výzkumu s doživotně odsouzenými v České republice. Dotazník obsahuje 14 shodných otázek, přičemž některé otázky jsou obšírněji rozvedeny. Ke dni zpracování bylo aktuálně umístěno v českých věznicích 40 doživotně odsouzených. Po dohodě s příslušnými řediteli věznic byly dotazníky předány všem čtyřiceti odsouzeným. Tyto odsouzené osoby vykonávají trest v 6 věznicích:

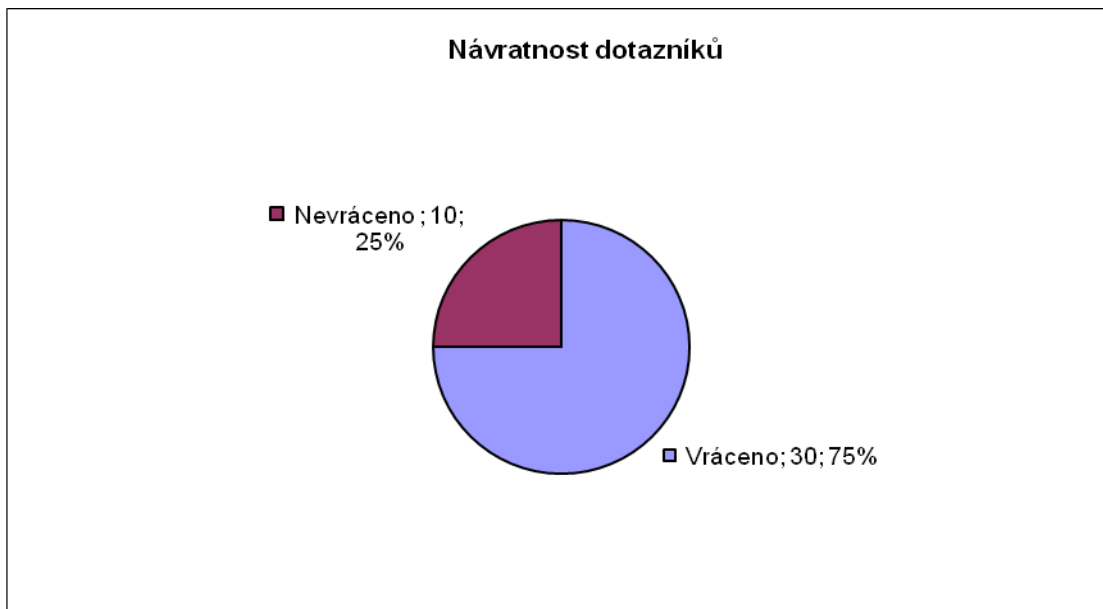
- Věznice Valdice - 20 odsouzených,
- Věznice Mírov - 6 odsouzených,
- Věznice Horní Slavkov - 4 odsouzení,
- Věznice Karviná - 5 odsouzených,
- Věznice Rýnovice - 3 odsouzení,
- Věznice Opava - 2 odsouzené ženy.

Z celkového počtu 40 doživotně odsouzených odpovědělo na dotazníky relevantním způsobem 30 odsouzených. Vzhledem k tomuto vysokému počtu je vypovídající hodnota dotazníků objektivní a vysoká. Průměrný věk doživotně odsouzených je 45 let.

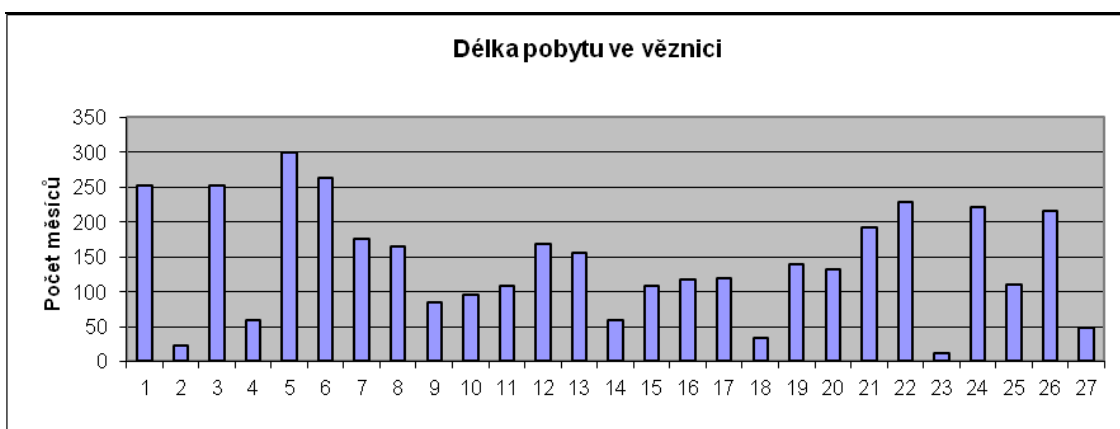
Smysl a význam mého výzkumu spočívá v náhledu vězňů samotných, na trestné činy, které spáchali, pocity, které v nich převládají a jejich náhled na samotný trest odnětí svobody. Provedu porovnání názorů mezi vězni samotnými, průřez vztahu mezi vězni a zaměstnanci a náhled do vězeňské subkultury. Přestože tyto dotazníky byly zpracovány anonymně, nevylučuji možnost, že budou poskytnuty odpovědným ředitelům k případnému využití.

Vyhodnocení dotazníků

Návratnost dotazníků z celkového počtu 40 - se vrátilo 30 ks.

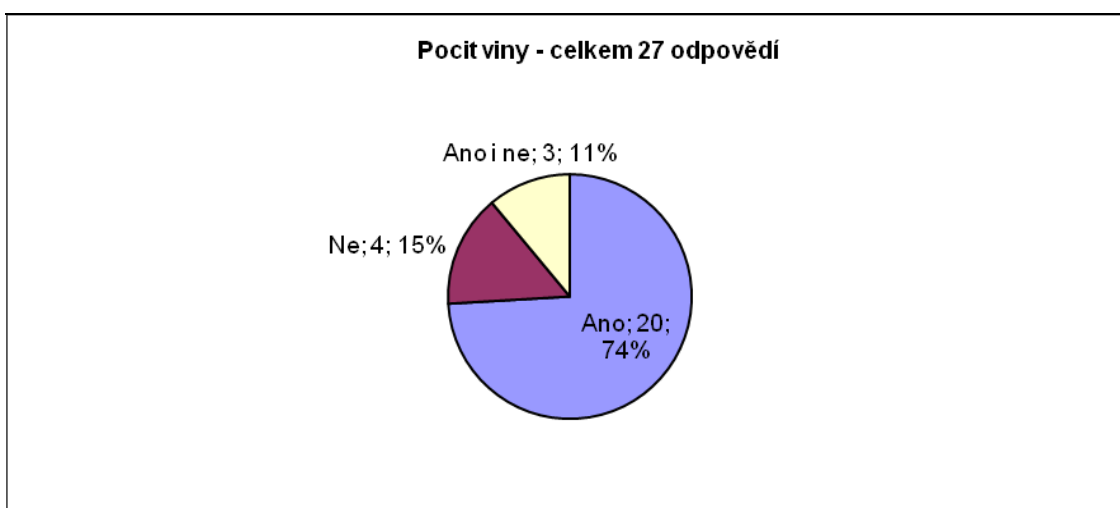

Otázka č. 1 – Jak dlouho jste ve výkonu trestu?

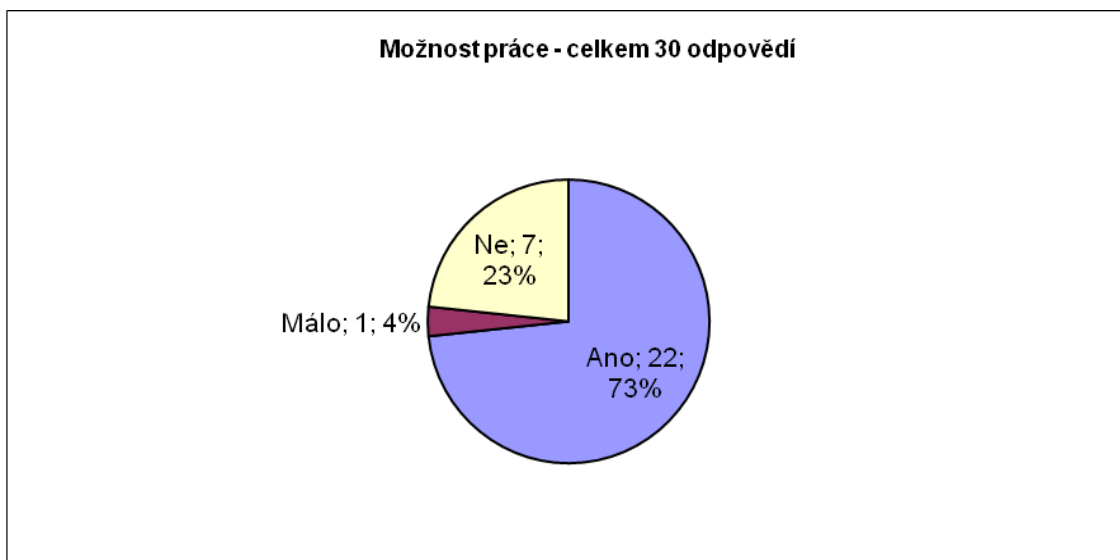
Na tuto otázku odpovědělo 27 dotazovaných a graf znázorňuje počet měsíců strávených ve výkonu trestu každého odsouzeného.

Otázka č. 2 – Cítíte se vinen?

Odpovědělo celkem 27 dotazovaných, z toho u 20 odsouzených zněla odpověď ano, 4 odsouzení odpověděli ne a 3 odsouzení ano i ne. Z uvedeného je zcela zřejmé, že odsouzení si svojí vinu uvědomují a svých činů litují.

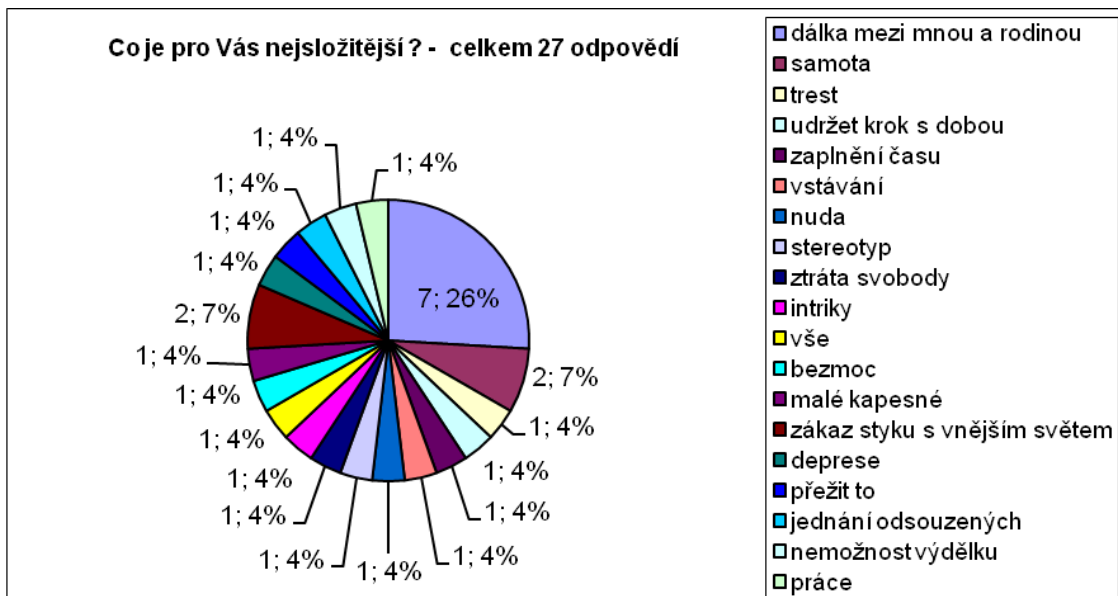
Otázka č. 3 – Máte ve věznici možnost pracovat, případně máte o práci zájem?

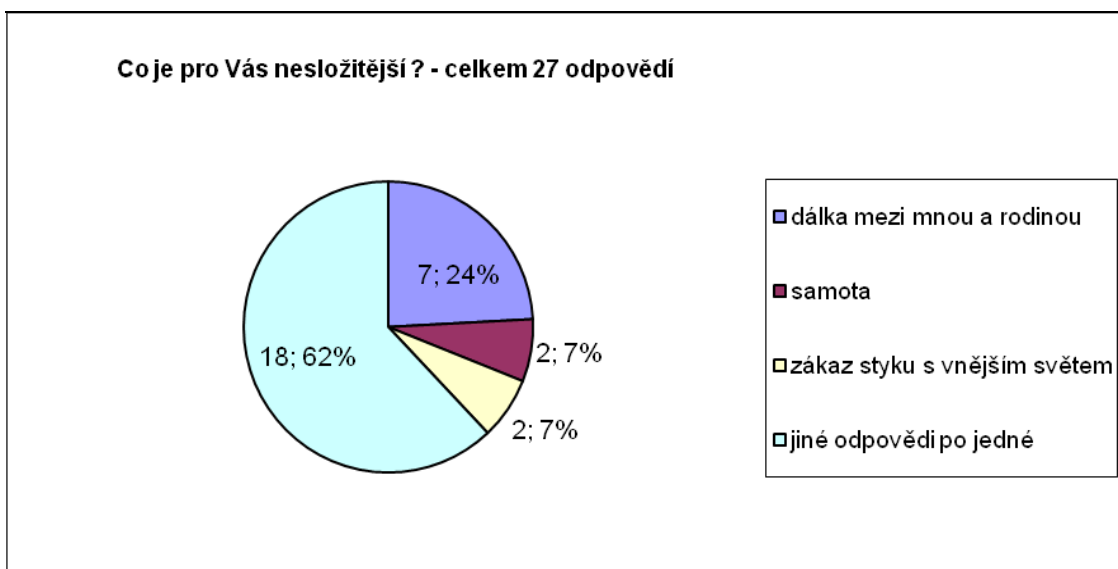
Na tuto otázku 73% dotazovaných odpovědělo kladně, možnost pracovat mají a za každou práci jsou vděční, jelikož čas strávený pracovní činností jim ve věznici lépe utíká, 23% odsouzených respondentů odpovědělo záporně. Z daného grafu jasně vyplývá zájem o práci ze strany odsouzených s doživotními tresty. Obecně lze konstatovat, že zájem o práci mezi doživotně odsouzenými je mírně nad hranicí zájmů ostatních odsouzených, která se pohybuje okolo 60 %.

Otázka č. 4 – Co je pro Vás ve výkonu trestu nejsložitější?

A)

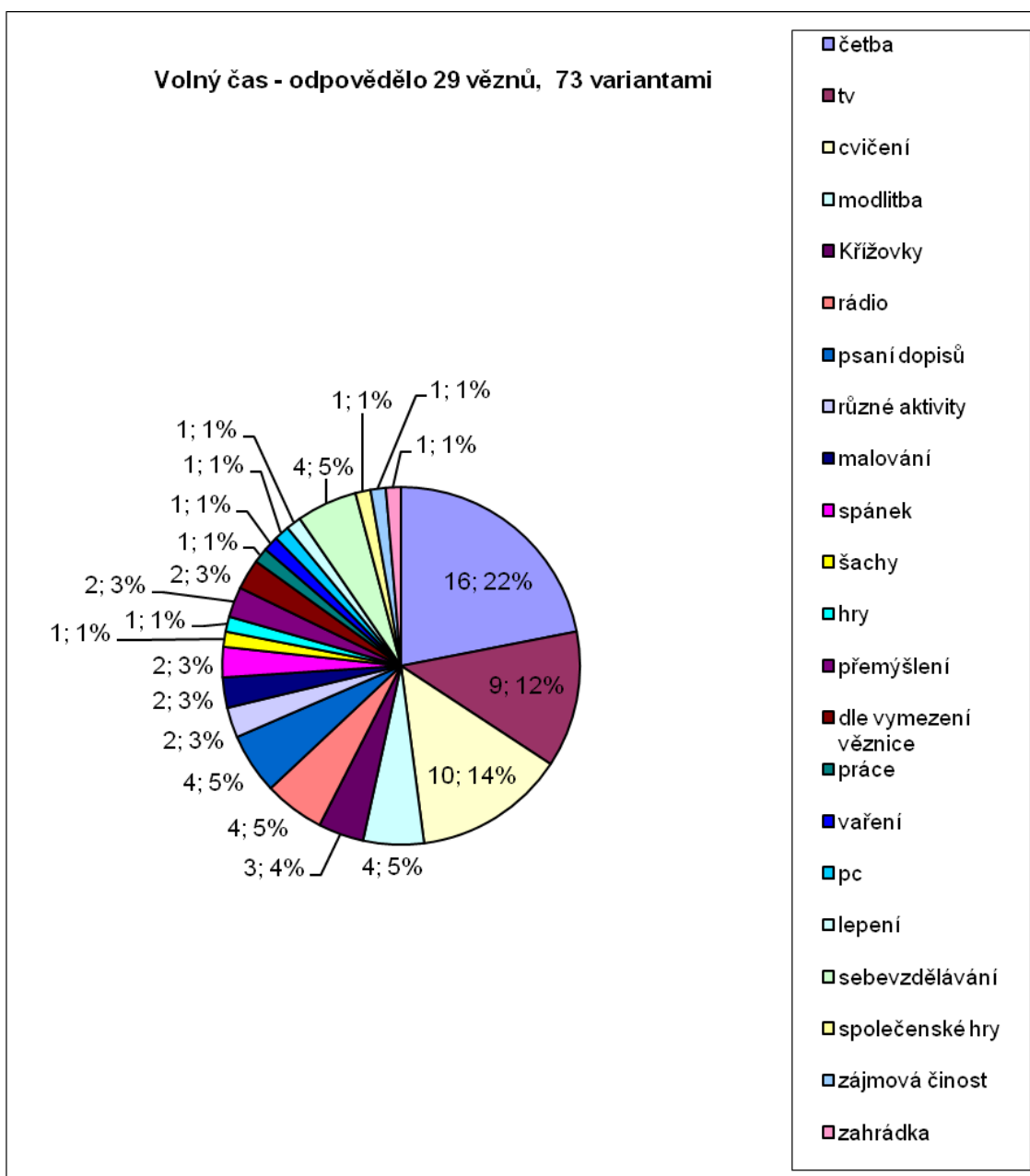

B)

Na tuto otázku odpovědělo 27 dotazovaných. Graf: A - znázorňuje podrobné odpovědi každého odsouzeného, v grafu: B – jsou odpovědi znázorněné zjednodušeně, nicméně jak je z grafiky patrné, tak v 62 % se jedná o naprosto různorodé odpovědi a ve 24% je to dálka mezi rodinou a odsouzeným. Vzhledem k naprosto různorodosti odpovědí, musím konstatovat, že má tento graf malý statistický vypovídající význam.

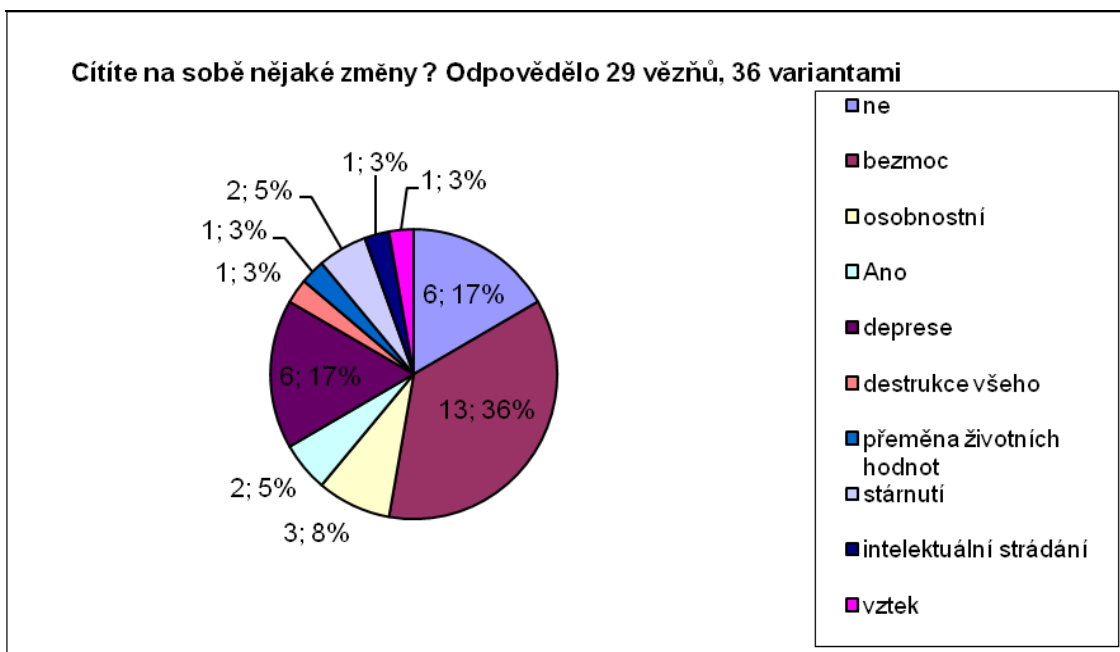
Otázka č. 5 – Jak trávíte volný čas?

Vyjádřilo se	29
Celkem odpovědí-variant	73
četba	16
televize	9
cvičení	10
modlitba	4
křížovky	3
rádio	4
psaní dopisů	4
různé aktivity	2
malování	2
spánek	2
šachy	1
hry	1
přemýšlení	2
dle vymezení věznice	2
práce	1
vaření	1
počítač	1
lepení	1
sebevzdělávání	4
společenské hry	1
zájmová činnost	1
zahrádka	1

Jak odsouzení nejraději tráví volný čas - opět se jedná o poměrně široké spektrum odpovědí, nicméně převládá zájem o četbu, sledování televize a cvičení. Přestože bylo 29 dotazovaných, tak někteří odsouzení odpověděli více způsoby, které jsem podrobně vyjádřila a popsala ve výše uvedeném grafu - 73 variantami.

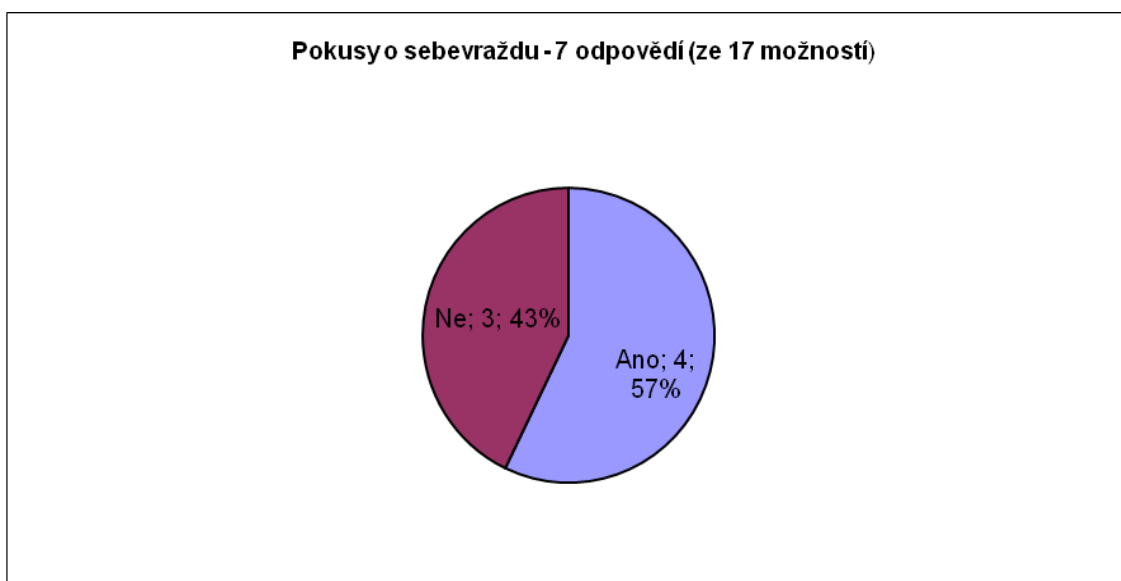
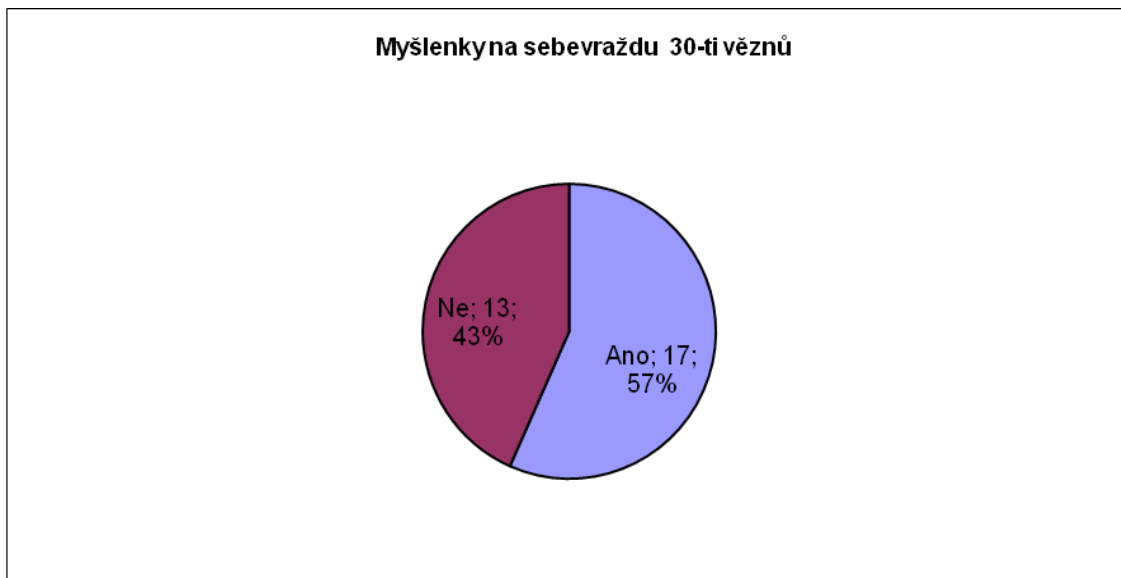
Otázka č. 6 – Cítíte na sobě nějaké změny (osobnostní, intelektuální, deprese, vztek, bezmoc)?

Vyjádřilo se	29
Celkem odpovědí-variant	36
ne	6
bezmoc	13
osobnostní	3
ano	2
deprese	6
destrukce všeho	1
přeměna životních hodnot	1
stárnutí	2
intelektuální strádání	1
vztek	1

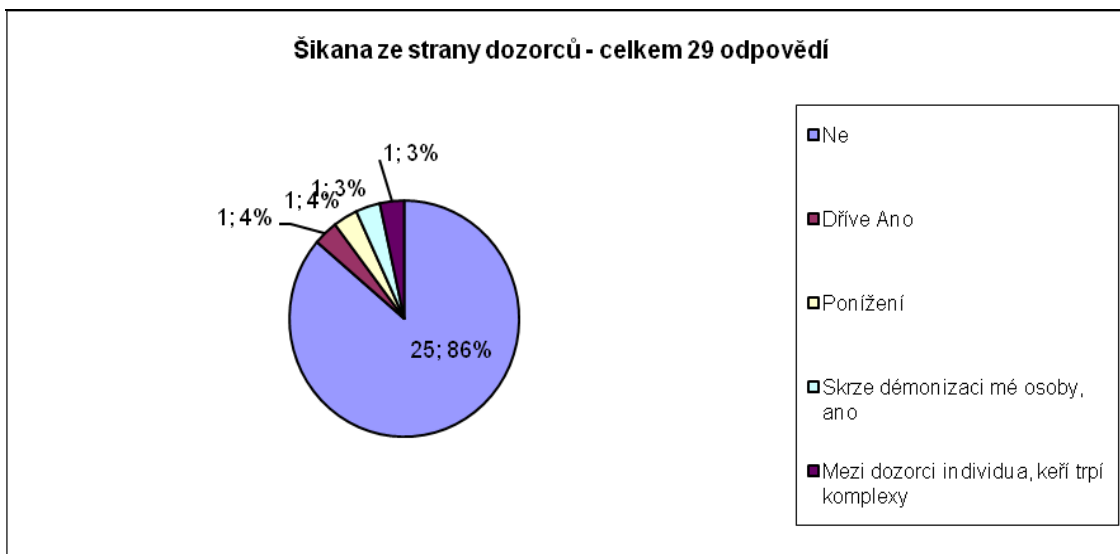
K otázce č. 6 se rovněž někteří odsouzení vyjádřili ve více smyslných odpovědích. Nicméně nejvíce respondentů vnímají trest jako určitou bezmoc téměř 36%, dalších 17% dotazovaných překvapivě napsalo, že na sobě žádné dopady necítí. Ostatní v řádu jednotek jsou uvedeny v znázorňujících grafech.

Otázka č. 7 – Myslel jste někdy na sebevraždu? Pokusil jste se o ni?

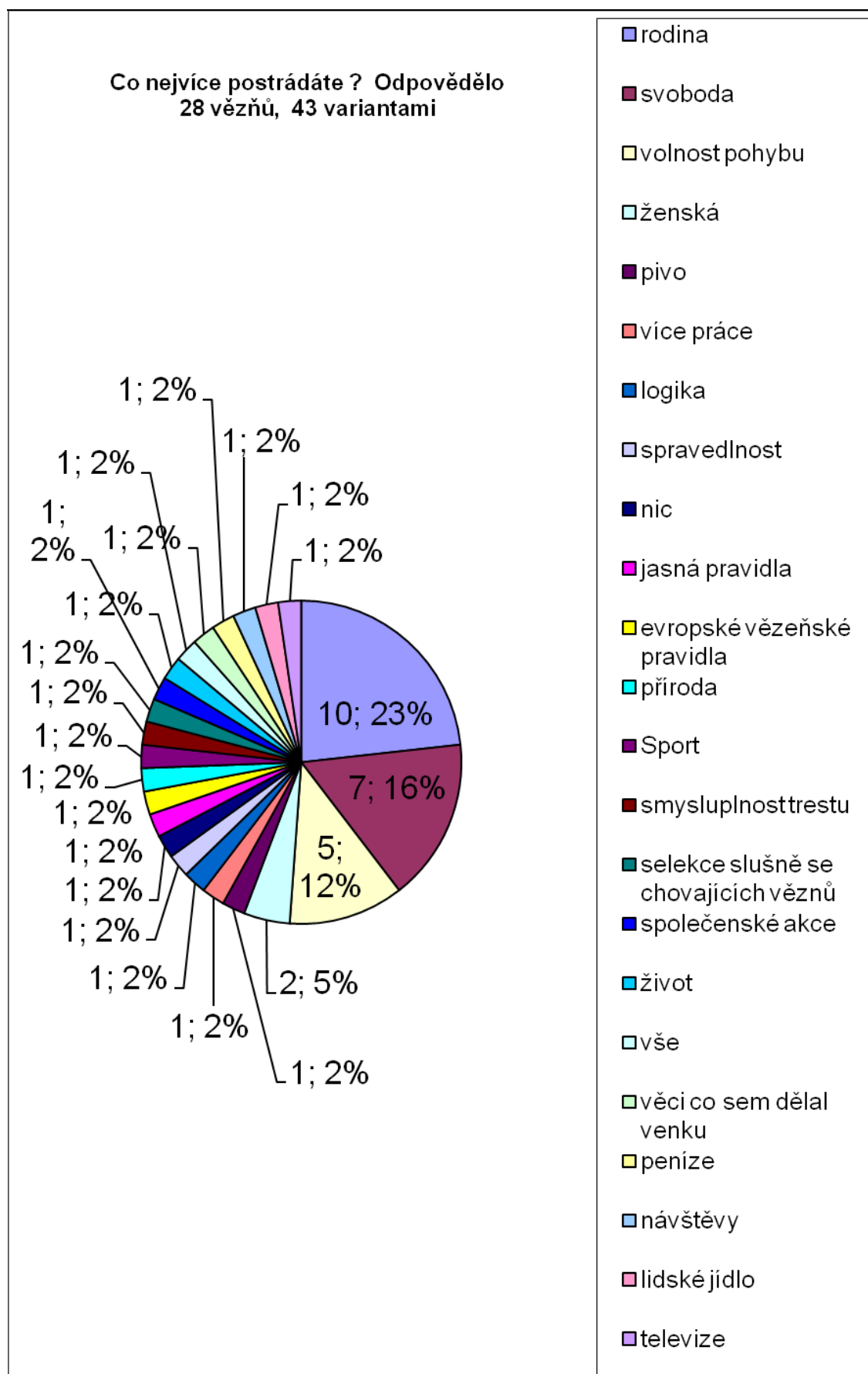
Na tuto otázku bylo odpovězeno, že v 57% trápí odsouzené na doživotí myšlenky sebevraždy, 43% respondentů na spáchání sebevraždy nikdy nemyslelo.

Otázka č. 8 – Zažíváte ponížení či šikanu ze strany dozorců?

86% dotázaných uvádí, že nikdy ve výkonu trestu odnětí svobody nezažilo ponížení ani šikanu ze strany dozorců či zaměstnanců vězeňské služby. Jen nepatrné procento uvádí malou zkušenost s tématem, ale relevanci těchto informací lze těžko prokázat.

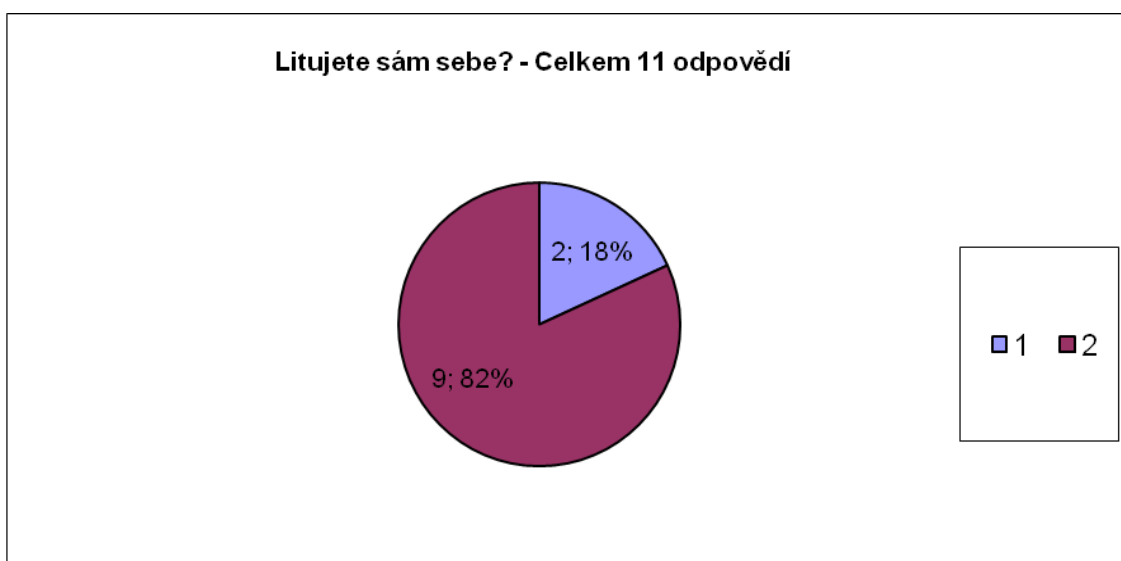
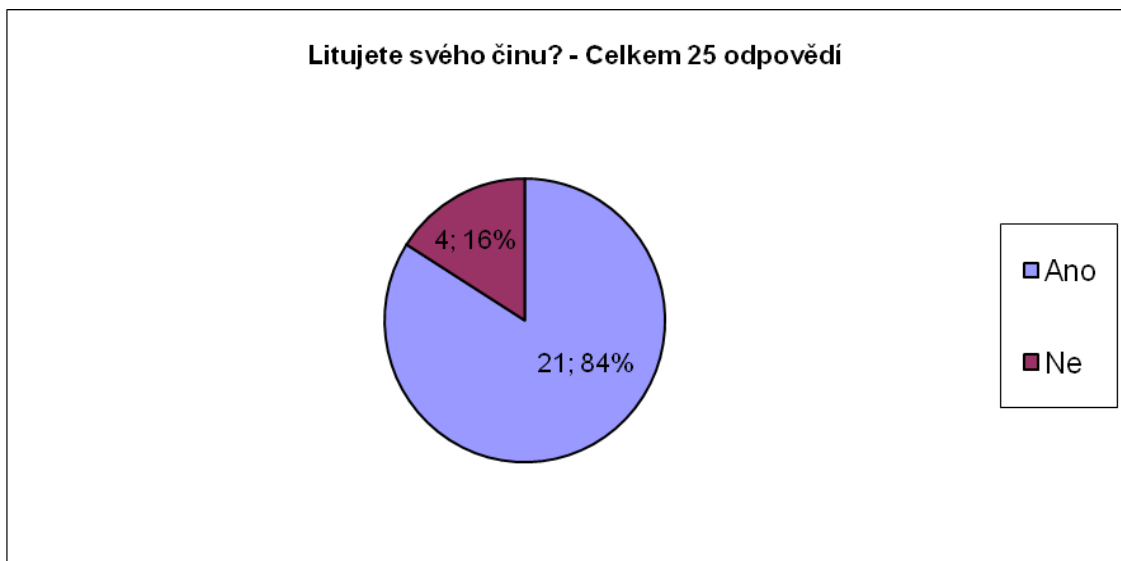
Otázka č. 9 – Co nejvíce na výkonu trestu postrádáte? Co Vám nejvíce schází?

Vyjádřilo se	28
Celkem odpovědí - variant	43
rodina	10
svoboda	7
volnost pohybu	5
ženská	2
pivo	1
více práce	1
logika	1
spravedlnost	1
nic	1
jasná pravidla	1
evropské vězeňské pravidla	1
příroda	1
Sport	1
smysluplnost trestu	1
selekce slušně se chovajících vězňů	1
společenské akce	1
život	1
vše	1
věci co sem dělal venku	1
peníze	1
návštěvy	1
lidské jídlo	1
televize	1

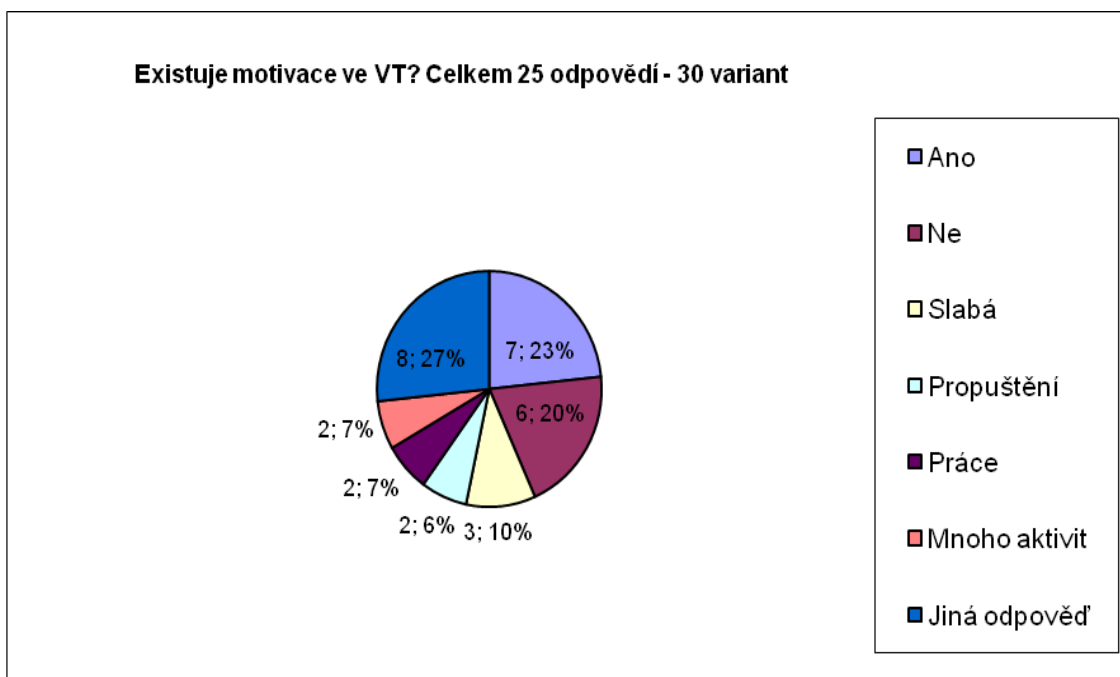
V otázce co nejvíce odsouzení na doživotí postrádají, odpověděli odsouzení v mnoha významech. Přesto lze konstatovat, že nejvíce jim schází rodina, svoboda, volnost pohybu a žena. Počet odpovědí je velmi různorodý a nelze přesně určit jasně vypovídající vzorek, který by s naprostou přesností definoval, co opravdu odsouzení na doživotí nejvíce postrádají.

Otázka č. 10 – Litujete svého činu, sám sebe?

Zde jasně dominuje, že odsouzení svých činů litují - téměř 84 % respondentů, pouze 16% odsouzených svého jednání nelituje. Odpověď na otázku, zda litují sami sebe, zněla ve většině odpovědí , že nelitují (82%).

Otázka č. 11 – Existuje nějaká motivace ve výkonu trestu?

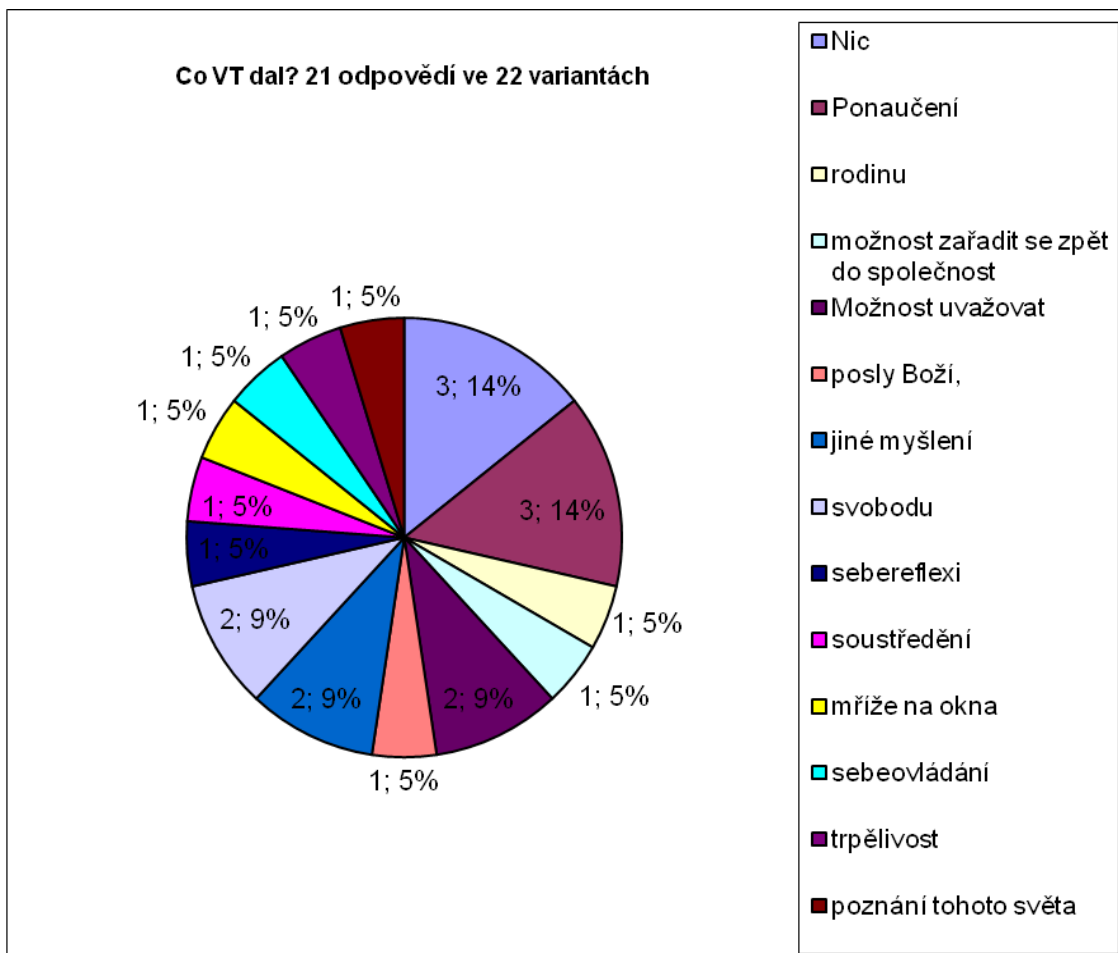

Vyjádřilo se	25
Počet odpovědí - variant	30
ano	7
ne	6
slabá	3
propuštění	2
práce	2
mnoho aktivit	2
jiná odpověď	8

Pokud bychom chtěli v širším a zjednodušeném měřítku odpovědi vyjádřit, tak bychom mohli konstatovat, že motivace a demotivace byly 50 na 50. Při bližším pozorování výzkumu se jedná o velmi individuální odpovědi se zjištěním, že motivaci či demotivaci si většina odsouzených vykládá po svém a má zcela rozdílné představy o této instituci.

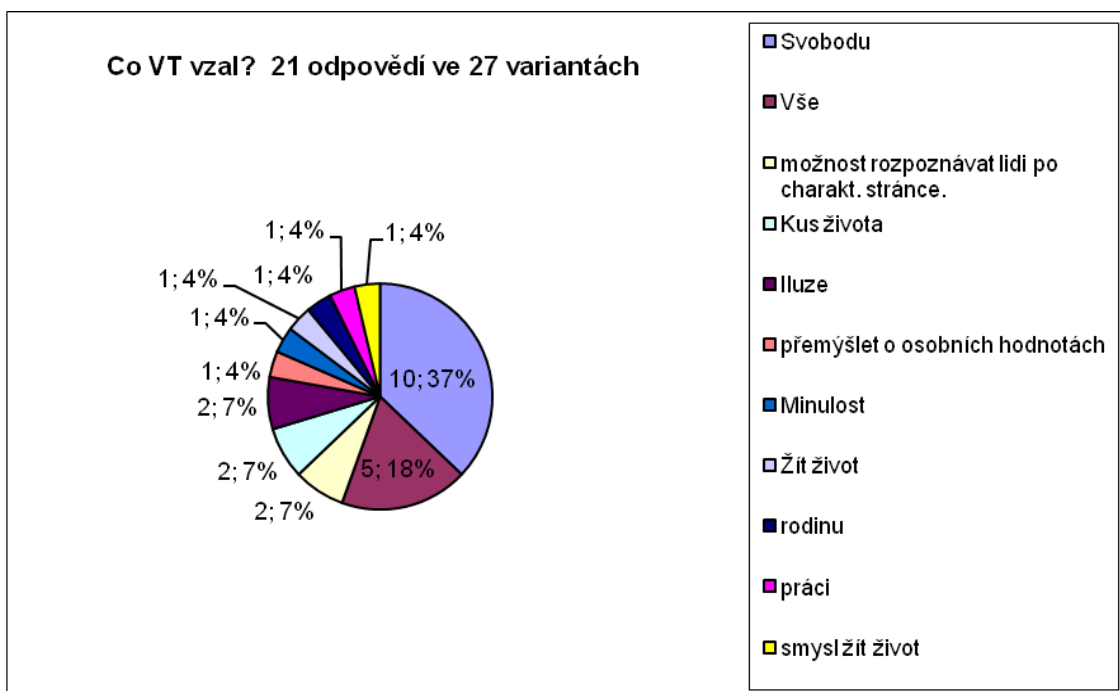
Otázka č. 12 – Co Vám výkon trestu dal a co Vám vzal?

A) Co výkon trestu dal.

Vyjádřilo se	21
Celkem odpovědí-variant	22
nic	3
ponaučení	3
rodinu	1
možnost zařadit se zpět do společnosti	1
možnost uvažovat	2
posly Boží	1
jiné myšlení	2
svobodu	2
sebereflexi	1
soustředění	1
mříže na okna	1
sebeovládání	1
trpělivost	1
poznání tohoto světa	1

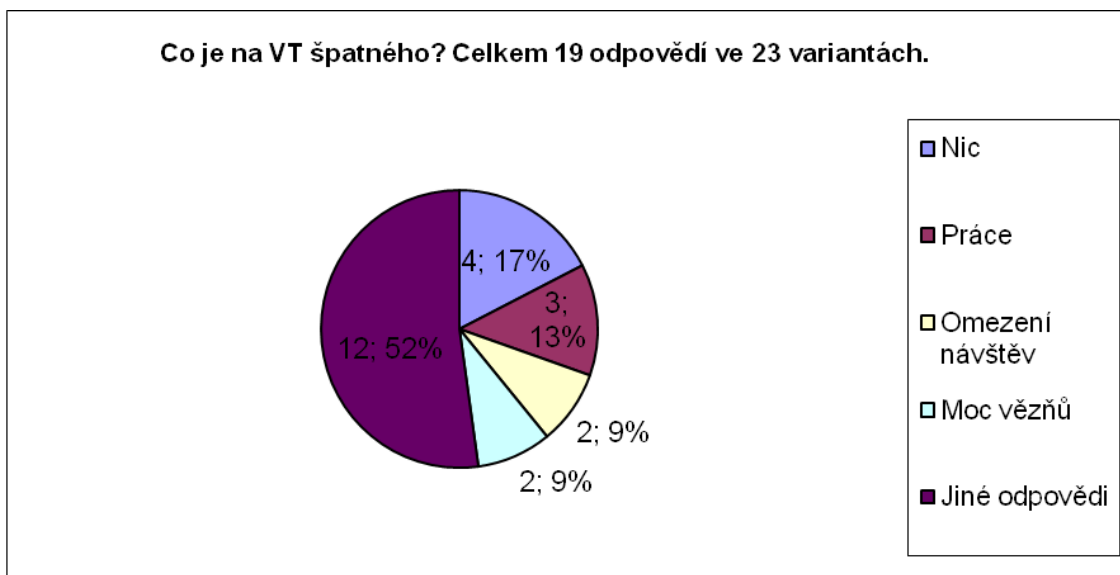
B) Co výkon trestu vzal.

Vyjádřilo se	21
Celkem odpovědí - variant	27
svobodu	10
vše	5
možnost rozpoznávat lidi po charakt. stránce	2
kus života	2
iluze	2
přemýšlet o osobních hodnotách	1
minulost	1
žít život	1
rodinu	1
práci	1
smysl žít život	1

Na otázku co výkon trestu vzal (graf B), většina respondentů odpovědělo, že výkon trestu jim vzal svobodu - téměř 37 %, dále 18 % uvedlo, že během výkonu trestu přišli o vše a zbývajících 45 % dotazovaných uvedlo jiné hodnoty jako život, iluze, osobní hodnoty a jiné. Graf A s otázkou, co odsouzeným výkon trestu dal - nehodnotím, z důvodu naprosté rozlišnosti odpovědí a nízké vypovídající hodnoty. Ponechám pouze v podobě grafu.

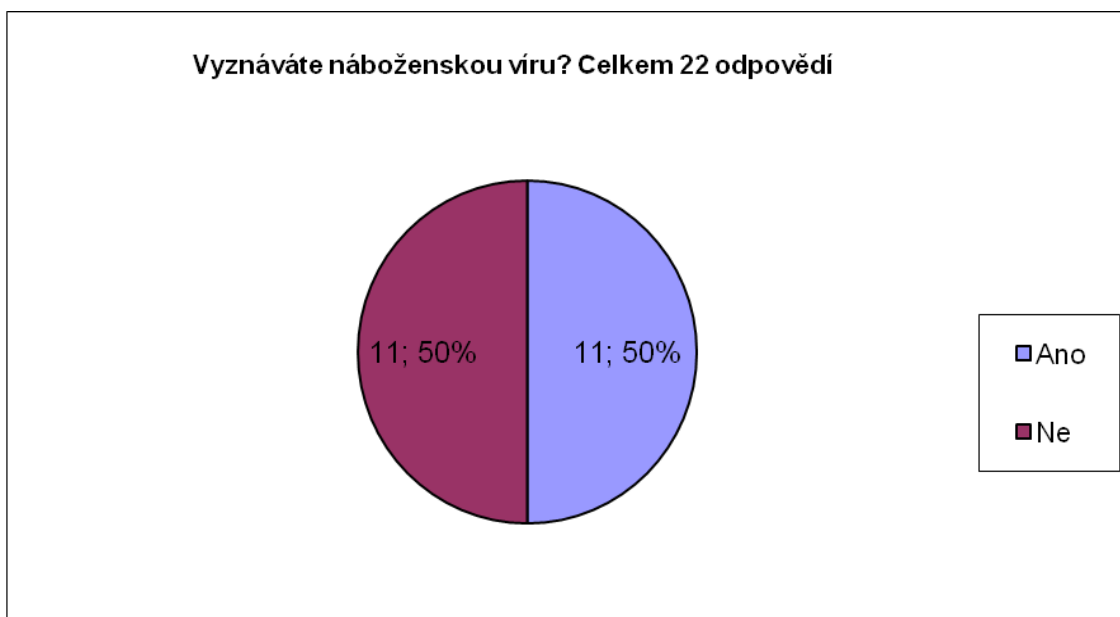
Otázka č. 13 – Co považujete za špatné a coby jste změnil ve výkonu trestu?

Vyjádřilo se	19
Celkem odpovědí-variant	23
nic	4
práce	3
omezení návštěv	2
moc vězňů	2
jiné odpovědi	12

Na tuto otázku reagovali odsouzení s velmi malým komentářem nebo zůstaly otázky naprosto bez odpovědi. Velmi stěží lze z uvedeného vytvořit určitý závěr. Můžeme konstatovat, že některým odsouzeným chybí práce a 17 % dotazovaných neschází vůbec nic. Nejsem si jistá vypovídající hodnotou těchto odpovědí. Z formy textu dotazovaných mám spíše dojem odpovědi s lehce cynickým nádechem.

Otázka č. 14 – Vyznáváte náboženskou víru? Jakou?

Otázka víry byla kladena zcela úmyslně, jelikož z vlastní zkušenosti vím, že mnoho odsouzených v době výkonu trestu přechází na víru a dovolím si tvrdit, že u trestu doživotních to platí dvojnásob. Nicméně z odpovědí respondentů vychází přesně 50 % osob vyznávající víru a 50 % dotazovaných nemají k víře žádný vztah. Pokud si vezmeme celospolečenský průměr v České republice věřících osob, je zcela patrné, že se jedná o poměrně vysoké procento věřících odsouzených s doživotními tresty.

4.2 Závěrečné shrnutí empirické části

Závěrem bych shrnula, že považuji za velký úspěch získání snad relevantních a hlavně autentických odpovědí od doživotně odsouzených. Vzhledem k tomu, že se jedná o velmi specifickou skupinu vězňů, považuji za velký úspěch skutečnost, že z celkového počtu 40-ti oslovených doživotních vězňů, dotazník vyplnilo a vrátilo zpět 30 odsouzených, což činí téměř 80 %.

Domnívám se, že se jedná o vypovídající vzorek a vzhledem k celkovému počtu doživotně odsouzených, naprosto ojedinělý unikát. Otázky jsem sestavovala zcela cíleně a snažila jsem se je tvořit tak, aby nedošlo k znechucení a úmyslnému znehodnocení popř. zlehčení odpovědí ze strany vězňů. Musíme mít na paměti nezájem těchto osob podílet se na „pro ně“ bezcenném výzkumu jejich osobností a pocitů. Přes všechny tyto skutečnosti jsem přesvědčena, že odpovědi uvedené v dotaznících a jejich následné vyhodnocení je odpovídající realitě, a že zúčastněné osoby k tomu přistoupily odpovědně.

Celkové shrnutí čísel a údajů je vyjádřeno vždy pod příslušnou otázkou a grafem. Také je pod danou otázkou provedeno vyhodnocení tématu se stručným shrnutím a komentářem, který jasně definuje, co bylo hodnoceno a s jakým výsledkem.

Pokud bych měla výzkum shrnout do několika vět, bylo by to konstatování, že výkon doživotních trestů v České republice je trestem humánním, podmínky ve věznicích jsou přiměřené a odpovídající. U doživotně odsouzených převládá lítost nad činy, které spáchali téměř u 84 % respondentů a velké procento necítí lítost vůči sobě samému. Často se během výkonu trestu přiklání k víře a jednoznačně největší frustrací je ztráta svobody, svých blízkých a uvědomění si de facto nemožnosti návratu do společnosti.

Závěrem bych chtěla poděkovat Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky za poskytnutí informací a aktuálních dat a také pracovníkům vězeňské služby, kteří mi umožnili provést dotazníkový výzkum.

Závěr

Ve své práci jsem se snažila popsat pojem a účel trestu v České republice, a to jak z hlediska současného stavu, tak z hlediska historického. Dále jsem provedla malé srovnání a popis systému výkonu výjimečných trestů a doživotí v některých vybraných zemích EU. Při argumentaci jsem čerpala z dostupných zdrojů, ale i ze zkušenosti vlastní nebo z informací, které jsem získala od pracovníků vězeňské služby a vybraných specialistů, kteří se dlouhodobě v daném prostředí pohybovali, pohybují a mají praktické znalosti z daného prostředí a zkušenosti s prací s těmito osobami.

V další kapitole jsem se zabývala programy zacházení, a to jak v obecné rovině, tak v rovině odborné z hlediska výkonu výjimečných trestů. Okrajově jsem popsala systém zaměstnávání s legislativní úpravou, popis skutečného stavu a systému zaměstnávání odsouzených ve výjimečných trestech a doživotí. V další podkapitole jsem zmínila psychické a sociální dopady u výjimečných trestů, možnosti jejich eliminace a pochopitelně i důvody jejich vzniku. Pootevřela jsem pokličku denního režimu doživotně odsouzených, hledala motivaci, stanovila a pojmenovala jejich cíle. V poslední podkapitole jsem se věnovala možnostmi podmíněného propuštění, milostí a amnestií prezidenta republiky.

V kapitole diferenciaci a bezpečnost jsem se snažila v rámci možností vysvětlit systém diferenciaci těchto osob a to jak diferenciaci vnitřní, tak diferenciaci vnější, ať už z hlediska systému, motivace nebo bezpečnosti. Poměrně podrobně jsem popsala systém provádění eskortní činnosti z hlediska četnosti, systému, organizace, ale také bezpečnosti. Další podkapitola se týká náročnosti na bezpečnost u těchto zvláště nebezpečných jedinců a také dopady, které tyto bezpečnostní prvky přinášejí. V bodě kázeňských trestů a donucovacích prostředků jsem rozepsala sankce, které má vězeňská služba a její zaměstnanci k dispozici, jejich zákonné rozměry a s tím spojená práva a povinnosti, jak ze strany vězňených osob, tak ze strany zaměstnanců vězeňské služby, kteří těmito pravomocemi disponují. Jako samostatnou část přikládám autentický výzkum formou dotazníků, který jsem provedla ve všech věznicích, ve kterých si odpykávají trest doživotně odsouzení a dotazníky byly rozdány všem

doživotně odsouzeným bez výjimky. S potěšením mohu konstatovat, že ze všech dotazovaných se vrátilo řádně vyplněných téměř 80 % dotazníků.

Celá práce byla pojata jako spojení teorie s praxí, citace některých zákonných a odborných publikací a na straně druhé jako skutečný a reálný pohled do českých věznic a do míst, kde se vykonává výjimečný trest a doživotí. Problematika těchto trestů, je natolik složitá, že jí nelze popsat do několika stránek. Řešení a nastolení skutečně funkčního systému pro tyto pachatele a jejich případnou integraci do společnosti hledají odborníci na celém světě a přesto se jejich názory a závěry natolik liší, že nelze jednoznačně stanovit co je dobré a co špatné.

Česká republika má přece jen jednu výhodu, a to, že doživotní trest je u nás poměrně mladý oproti jiným státům a nám nezbyvá než se učit a přijímat informace z jiných zemí, kde mají daleko více zkušeností a tyto poznatky aplikovat i do českého systému. Na závěr bychom si měli všichni položit otázku jaké vlastně výjimečné tresty a doživotí v České republice jsou a jaké by být měly. Odpověď je složitá, ale zjednodušeně konstatuji, že výkon těchto trestů je na dobré úrovni srovnatelný s vyspělými zeměmi EU. A jaký by měl být? Odpovím, aby ochránil občany od pachatelů závažných trestných činů a současně takový, aby se společnost nemusela stydět.

Resumé

Současný výkon trestu odnětí svobody prožívá velmi výrazné inovace a změny oproti historickému pojetí trestu, kde trest byl skutečně jen trestem a jediným pramenem práva byla presumpce viny. Ne jinak je tomu i v oblasti výjimečných trestů a trestů doživotí. I zde docházelo historicky k obrovským přeměnám postojů, právní klasifikace, ale i samotného výkonu těchto trestů. Ve své práci zcela záměrně abstrahuji od trestu smrti, který byl nahrazen v České republice trestem doživotním. Nechci zde vést polemiky, zda trest smrti ano či ne, ale snažím se nahlédnout do intimity samotných vězňů, do systému, bezpečnosti, ale i do pohledu rizik personálu, který je s těmito vězni ve styku.

Celou práci jsem rozdělila do čtyř hlavních kapitol. V první se věnuji pojmu a účelu výjimečného a doživotního trestu, a to jak z právního pohledu, tak z hlediska teoretického. Zabývám se historickým pojetím výjimečných trestů a také logickým postupným vývojem až k dnešní formě výkonu výjimečného trestu a doživotí v České republice. Celou problematiku, byť spolu úzce souvisí, jsem rozdělila do podkapitol doživotních trestů a trestů výjimečných. V poslední části jsem se věnovala výkonu těchto trestů v některých zemích EU. Snažila jsem se z dostupných informací, zkušeností a s přispěním odborné literatury provést malé srovnání a nastínit pohled na tuto složitou problematiku v okolních státech. Zcela záměrně jsem vybrala země, které jsou České republice svoji mentalitou a přístupem, ať již historickým nebo současným podobné. Výjimku tvoří Anglie a Wales, které jsou uvedeny jako poměrně odlišný systém výkonu těchto trestů.

V kapitole druhé jsem se zabývala psychickými a sociálními dopady na vězněné osoby ve výjimečných trestech a trestech doživotí. Nastínila jsem možnosti programu zacházení a poměrně podrobně jsem zmínila možnosti socializace a resocializace. Samostatnou část kapitoly jsem uvedla problematiku zaměstnávání s právním náhledem, ale také samotný přístup odsouzených, přihlédnutím k bezpečnostním možnostem zaměstnávání osob odsouzených na doživotí a výjimečným trestům. Ve třetí podkapitole jsem pojmenovala psychické

a sociální dopady na odsouzené a negativní i pozitivní působení dlouhodobého trestu na osobu pachatele. Podrobně jsem popsala denní režim odsouzených osob ve zvýšené ostraze, snažila jsem se pojmenovat případné cíle a motivace. Další část s názvem negativní jevy, je velmi obsáhlá a složitá z důvodu pojmenování všech negativní jevů působící na delikventního jedince ve vězení. Přesto jsem uvedla nejběžnější a nejčastější negativní jevy prokázané ve vztahu k odsouzeným osobám. V závěru jsem se zmínila o právní a zákonné možnosti podmíněného propuštění a amnestii.

Třetí samostatná kapitola s názvem vnitřní a vnější diferenciaci je rozčleněna do pěti podkapitol. V první se zabývám organizací a systémem přemísťování osob umístěných ve zvýšené ostraze, tedy osob odsouzených k výjimečným trestům a doživotí. Popisuji vnitřní a vnější diferenciaci, její členění, ale i samotné možnosti umístění odsouzených do těchto skupin a možnost využití diferenciaci (vnitřní) jako motivačního prvku. Ve třetí podkapitole se věnuji eskortnímu systému vězeňské služby, popisuji druhy eskort a možnosti s eskortami spojenými. V další části cituji možnosti represivních opatření vůči vězňům osobám, zde bez rozdílu odsouzených tzn. kázeňským trestům a možnosti jejich ukládání a práv vězňům osob vůči těmto trestům. Dále cituji zákon č. 555/1992 Sb. a popisuji donucovací prostředky, které má vězeňská služba k dispozici v případě splnění zákonných podmínek vůči odsouzeným. Závěrem popisuji obecnou bezpečnost a veškeré aspekty s ní spojené. Věnuji se nejen bezpečnosti technické, ale také bezpečnosti dynamické, která je poměrně mladým pojmem, ale velice účinným nástrojem ve věznicích.

V empirické části jsem připravila 40 dotazníků, které obsahují 14 shodných otázek a tyto dotazníky prostřednictvím pracovníků vězeňské služby předala ke zpracování všem 40 doživotně odsouzeným. Musím konstatovat, že poměrně rychle se mi vrátilo 30 odpovědně vyplněných dotazníků. Procento zúčastněných respondentů bylo nad mé očekávání velmi vysoké. Z odpovědí jsem zpracovala grafy, tabulky a každou otázkou samostatně vyhodnotila.

Pokusila jsem se racionálně nahlédnout do tajemné problematiky výkonu doživotních a výjimečných trestů. Čerpala jsem z odborných publikací, ale také ze zkušeností a znalostí lidí, kteří se v daném prostředí dlouhou dobu pohybovali a pohybují. Možná mohou být v budoucnosti některá má zjištění dobrým informačním

zdrojem pro další práci s velmi specifickou skupinou odsouzených k výjimečným a doživotním trestům.

Summary

Current prison sentence is experiencing very significant innovation and change comparing to the historical concept of punishment, where punishment was actually just punishment and the only source of law was presumption of guilt. The same situation is experienced in the area of exceptional sentences and life sentences. Again, historically there were huge changes of attitude, legal classification, but also of the actual enforcement of these punishments. This work is quite deliberately abstracted from the death penalty, which was replaced in the Czech Republic by a life sentence. I do not want to cause controversy here whether the death penalty yes or no. I try to look into the intimacy of prisoners themselves, in the system, in the security, but also in the view of risks of personnel taking care of these prisoners.

The whole diploma work is divided into four main chapters. The first chapter is focused on the concept and special purpose of the exceptional and a life sentence, both from the legal perspective and from the theoretical point of view. I deal with the historical concept of exceptional sentences and also with their logical gradual evolution up to the present form of the execution of exceptional and life sentences in the Czech Republic. The whole thesis, though closely related, is divided into subchapters - life sentences and exceptional sentences. The last section is focused on execution of these sanctions in some EU countries. I tried to make a comparison from available information and experience. Together with available literature I tried to outline the view of the neighbor countries on this complex problem. On purpose I chose countries that are the similar to Czech Republic with their mentality and attitude either from historical or current point of view. The exceptions are England and Wales as an example of fairly different systems of execution of these sentences.

The third separate chapter called internal and external differentiation is divided into five sections. The first deals with the organization and the system of transporting of

inmates placed in maximum security regime, which means persons sentenced to an exceptional punishment and life imprisonment. I describe the internal and external differentiation, its structure, but also the possibilities of placing prisoners in these groups and the potential use of differentiation (internal) for motivation of inmates. The third subsection is focused on the transportation system of the prison service. I describe the types of escorts and opportunities associated with the escort system. In the next section I quote the possibilities of punitive measures against the prisoners focusing on the so called disciplinary sanctions and the possibilities of using these sanctions regarding the rights of prisoners. Furthermore, I quote the Act No. 555/1992 Coll. and describe the coercive means which are used by the prison service in case of fulfillment of legal conditions. Finally, I describe the overall safety and security concerning all aspects associated with it. I pay attention not only to the technical static security but also dynamic security, which is a relatively young but very effective tool in prisons.

In the empirical part I prepared 40 questionnaires containing 14 questions and I distributed these questionnaires with the assistance of prison staff to all 40 life-sentenced prisoners. I must state that 30 completely and responsibly filled in questionnaires returned very quickly. The percentage of respondents involved was beyond my expectations very high. The responses were processed into graphs, tables and each question was separately evaluated.

I tried to make an insight to the hidden theme of life and exceptional sentences. I was inspired by the expert publications but also by the experience and knowledge of people who spent a long time in this environment. I hope that some of my findings could become a good source of information for further work with a very specific group of prisoners sentenced to life and exceptional sentences.

Anotace

Práce se zabývá historickým a současným pohledem na výkon trestu doživotí a výjimečných trestů. Pokouším se bez předsudků pojmenovat problematiku výkonu těchto trestů, a to jak v rovině teoretické, tak empirické. Obsah je rozčleněn do čtyř kapitol, z nichž každá se věnuje samostatné problematice výjimečného trestu.

První tři kapitoly popisují teorii, právní názhledy a možnosti práce s touto specifickou skupinou vězněných osob. Snahu pochopit myšlení a přístup odsouzených osob a na straně druhé vnímat náročnost práce vězeňského personálu s osobami ve výjimečných trestech. Zmiňuji složitost cílů a motivaci u této skupiny odsouzených, ale také frustraci personálu dlouhodobě se pohybujícím v tomto negativním prostředí. Poměrně rozsáhle popisuji bezpečnostní prvky, systémy eskort a negativní jevy s tím spojené. Ve své práci se snažím upoutat pozornost k výkonu těchto trestů, k trestům tolik nepopulárním a mediálně skloňovaným.

Nedílnou součástí mé práce je dotazníkový průzkum mezi doživotně odsouzenými, kterého se zúčastnilo 30 z celkového počtu 40 doživotně odsouzených. Otázky a odpovědi jsou vyhodnoceny formou grafického a tabulkového znázornění. Jsem přesvědčena, že se jedná o objektivní a vypovídající vzorek doživotně odsouzených osob.

Klíčová slova

Socializace, resocializace, doživotí, výjimečný trest, programy zacházení, odsouzený, výkon trestu odnětí svobody, diferenciacce, bezpečnost, eskorty, vězeňská služba,

Annotation

The diploma thesis deals with the historical and current perspective of life imprisonment and exceptional sentences. Without prejudice I try to identify the issue concerning the execution of these sentences both in terms of theoretical and empirical point of view. The content is divided into four chapters. Each of them is focused on a separate part of exceptional punishment.

The first three chapters describe the theory, legal views and possibilities of work with this specific group of prisoners. On one hand the work describes the efforts to understand the thinking and attitudes of inmates and on the other hand it tries to understand seriousness of the work with persons sentenced to exceptional sentences. I mention the complexity of goals and motivation of this group of prisoners but also the frustration of long-term personnel working in this negative environment. I quite extensively describe the security measures, escort systems and associated negative phenomena. In my work I try to draw attention to the execution of these punishments - to such unpopular sentences often reflected in media.

An integral part of my work is a questionnaire survey among life-sentenced prisoners filled in by 30 of total 40 persons sentenced to life imprisonment. Questions and answers are evaluated by graphical and tabular representation. I am convinced that it is an objective and representative sample of people sentenced for life.

Keywords

Socialization, re-socialization, life imprisonment, exceptional sentence, treatment programs, prisoner, imprisonment, differentiation, security, escorts, prison service.

Literatura a prameny

A Právní předpisy, zákony, vyhlášky

1. Evropská vězeňská pravidla, Strasbourg, 1991.
2. Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015. Vězeňská služba ČR 2005.
3. Nařízení vlády č. 365/1999 Sb., *o výši a podmínkách odměňování odsouzených osob zařazených do zaměstnávání ve výkonu trestu odnětí svobody*.
4. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 10/2000 Sb., *o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů*.
5. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., *kteřou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů*.
6. Zákon č. 169/1999 Sb., *o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů*.
7. Zákon č. 555/1992 Sb., *o Vězeňské službě a justiční strážci ČR*.
8. Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů*.
9. Zákon č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (trestní řád)*.
10. Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů*.
11. Zákon č. 300/2005 Z.z., *trestný zákon, ve znění neskorších předpisov*.
12. Zákon č. 301/2005 Z.z., *trestný poriadok, ve znění neskorších predpisov*.
13. Zákon č. 262/2006 Sb., *zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů*.

B Monografie

14. ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, 1998, 252 s. ISBN 80-85858-70-3.
15. DRBOHLAV, A., *Trest smrti versus trest života pro sériové vrahy*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus 2005. 151 s. ISBN 80-7041-163-5.
16. HAVLÍK, R., Kořa, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vydání. Praha: Portál 2002. 176 s. ISBN 80-7178-635-7.

17. HAVRLETOVÁ, D. *Osobnost odsúdeného toxikomana*. Disertační práce. Bratislava, FF Univerzity Komenského, Bratislava 1997.
18. INCIARDI, J. A., *Trestní spravedlnost*. Praha: Victoria Publishing, 1994, 491 s. ISBN 80-85605-30-9.
19. JEDLIČKA, R. a kol.: *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis 2004, 480 s. ISBN 80-7312-038-0.
20. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 896 s. ISBN 978-80-87212-24-0.
21. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákon a trestní řád, poznámkové vydání s judikaturou*. 24. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2006. 1056 s. ISBN 80-72016-18-1.
22. JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009. 1216 s. ISBN 978-80-87212-22-6.
23. KALVODOVÁ, V., *Trest odnětí svobody na doživotí*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995, ISBN 80-210-1197-1.
24. KARABEC, Z. a kol. *Dlouhodobé tresty odnětí svobody*. Praha: IKSP, 2004, ISBN 80-7338-024-2.
25. KARABEC, Z., BLATNÍKOVÁ, Š., *K problematice dlouhodobých trestů odnětí svobody*. In *Kriminalistika* 3/2004.
26. KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J. *Zlo na každý den*. 1. vydání. Praha: Galén 2001. 390 s. ISBN 80-7262-088-6.
27. KOZONĚ, A., *Špecifická zaobchádzania s odsúdenými vo väzení*. 1. vydání. Personál Konsultant. Trnava 2006. 172 s. ISBN 80-969455-8-0.
28. MAŘÁDEK, V., *Vězeňství*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.
29. MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*, 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita 1995. 78 s. ISBN 80-2101248-X.
30. NAVRÁTILOVÁ, J. *Výjimečný trest*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 256 s. ISBN 978-80-87212-41-7.
31. PETR, F. *O vnitřní diferenciaci odsouzených a diferencované práci s nimi*. Praha: České vězeňství 2/1999.
32. PONCAR, P. *Vybrané otázky právní úpravy trestu odnětí svobody na doživotí v některých státech Evropy*. In *Prokuratura* 3/1990.

33. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
34. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. Negativní jevy ve vězení*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
35. SUCHÝ, O. *Příčina a prevence recidivy*. Praha: VÚK při GP, 1983. 319 s.
36. VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie pro pomáhající profese*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999, 448 s. ISBN 80-7178-214-9.
37. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby. I. díl*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. 102 s. ISBN 80-7083-702-0.
38. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pracovníky policie a vězeňské služby. II. díl*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. 105 s. ISBN 80-7083-703-9.
39. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro sociální pracovníky I. díl*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. 98 s. ISBN 80-7083-729-2.
40. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro sociální pracovníky. II. Díl*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita, 2003. 100 s. ISBN 80-7083-730-6.
41. VESELÝ, L. X., *Doživotí (autentické výpovědi doživotních vězňů)*. 1. vydání. Praha: XYZ, 2007. 446 s. ISBN 80-87021-82-7.

C Časopisecká literatura

42. České vězeňství, časopis Vězeňské služby České republiky, 2009, 2010, 2011.
43. Zvesti, časopis Vězeňské služby Slovenské republiky, 2009, 2010, 2011.

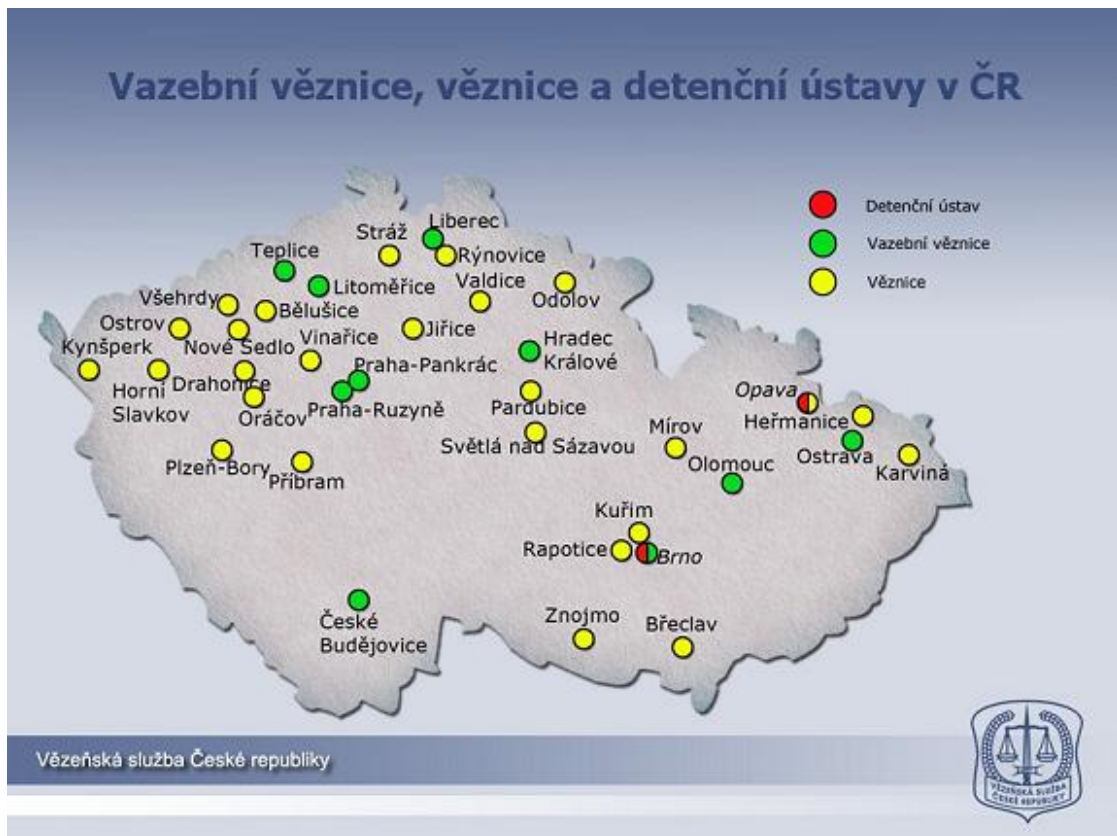
D Internetové stránky

44. HM Prison Service – Life Sentenced Prisoners, <http://www.hmprisonservice.gov.uk>
45. Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, Vězeňství, 2010, <http://www.ochrance.cz>
46. Vězeňská služby České republiky, <http://www.vscr.cz>
47. Vězeňská služba Slovenské republiky, <http://www.zvjsk.sk>

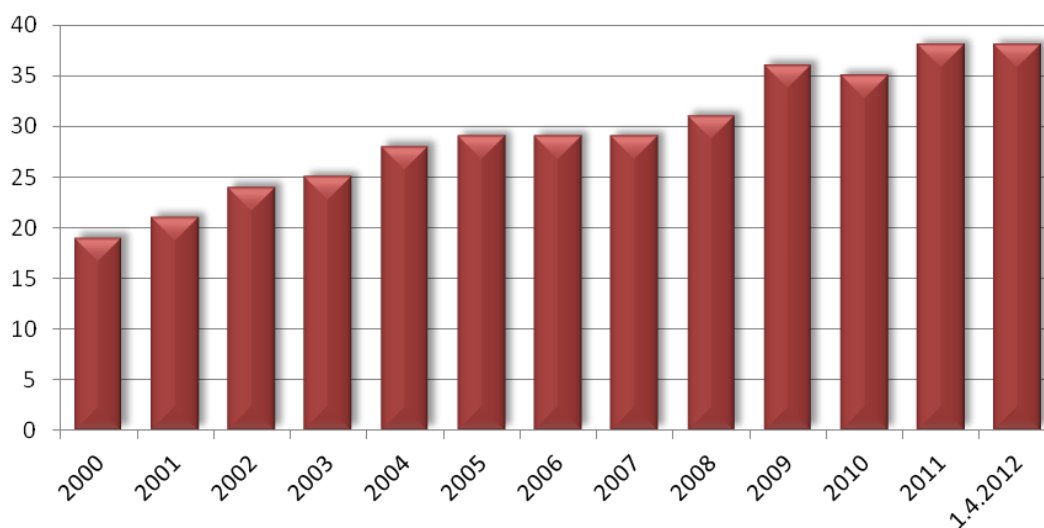
Seznam příloh

- Příloha č. 1:** Rozmístění vazebních věznic, věznic a detenčních ústavů (Vězeňská služba ČR).
- Příloha č. 2:** Vývoj doživotně odsouzených – muži (statistiky Vězeňské služby ČR).
- Příloha č. 3:** Vývoj doživotně odsouzených – ženy (statistiky Vězeňské služby ČR).
- Příloha č. 4:** Cela doživotně odsouzeného ve Věznici Valdice (Vězeňská služba ČR).
- Příloha č. 5:** Cela doživotně odsouzeného ve Věznici Mírov (Vězeňská služba ČR).

Rozmístění vazebních věznic, věznic a detenčních ústavů

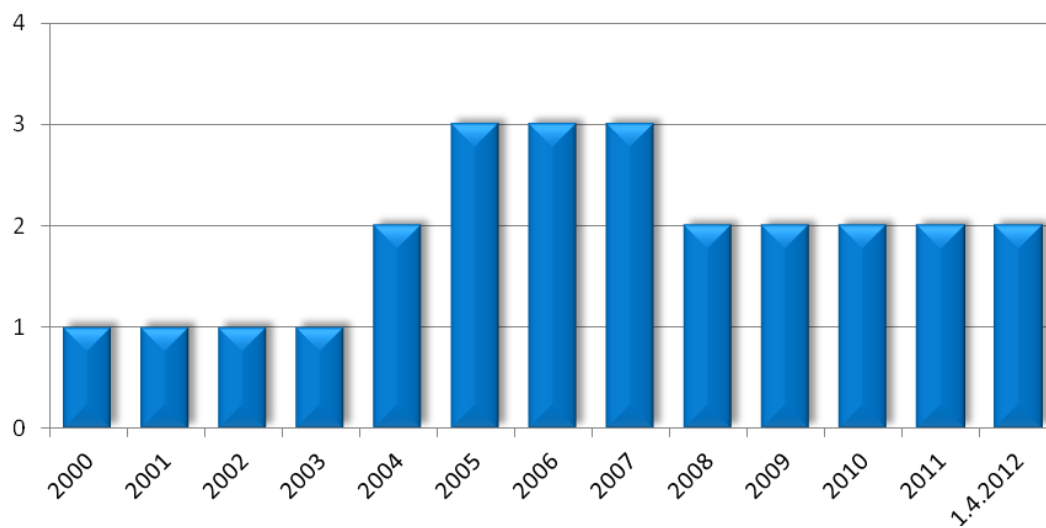

- žlutě – jsou označeny věznice,
- zeleně – jsou označeny vazební věznice,
- červeně – jsou označeny detenční ústavy.

Vývoj doživotně odsouzených – muži (stav vždy k 31.12.)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	4.1.12
19	21	24	25	28	29	29	29	31	36	35	38	38

Vývoj doživotně odsouzených – ženy (stav vždy k 31.12.)

2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	4.1.12
1	1	1	1	2	3	3	3	2	2	2	2	2

Cela doživotně odsouzeného ve Věznici Valdice

Cela doživotně odsouzeného ve Věznici Mírov

